

Zur
Gräfl.vom Hagen'schen
Majorats - Bibliothek

MÖCKERN
gehörig.

N° 1415

21
we

VINDICIAE
SECUNDVM LIBERTATEM ECCLESIAE
GERMANICARVM
POSTVLATAE

A PONTIFICE ROMANO
CONTRA APPELLATIONES
AD EIVS LEGATOS SVPREMVM-
QVE TRIBVNAL ROMANVM
QVOD ROTAM VOCANT
QVAS AD ILLVSTRANDVM
RECESSVM IMPERII NOVISSIMVM § CLXIII ET CAPVT XIII
CAPITVLATIONIS CAROLI VI.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO

WILHELMO HENRICO
DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM
ANGARIAE WESTPHALIAE COMITE SAYNAE
ET WITTGENSTEINII RELIQA

PRAESIDE

IOANNE GEORGIO ESTORE

IN AVLIS SERENISSIMOR. SAXONIAE DVCVM CONSILIARIO
PROFESSORE IVRIS ORDINARIO CVRIAE PROVIN-
CIALIS SENATVS ICTORVM ET SCABINORVM
COLLEGII ASSESSORE

PVBLICE PROPONET

ET PRO SVMMIS EX IVRISPRVDENTIAE STUDIO HONO-
RIBVS RITE ET MORE MAIORVM OBTINENDIS
TVEBITVR

DIE IVLII MDCCCXXXI.

DETMARVS EBERHARDVS NIES
TREMONTIA VVESTPHALVS.

IENAE LITTERIS CROEKERIANIS.

RECTORI
MAGISTRO
AD HOC
DE

WILHELMO HENRICO
AGGREGATO

IOHANNI GEORGIO ESTORF
MAGISTRO

IN ACADEMIA

V I R O
AMPLISSIMO ATQVE CONSVLTISSIMO
D O M I N O
HERMANNO NIES
SENATORI ET FREIGRAVIO
MINCLVTAE ET PERANTIQVAE
S. R. I. LIBERAE CIVITATIS TREMONIENSIS
SPECTATISSIMO
VSV RERVVM
ET PRVDENTIA IN IVDICANDO
LAVDATISSIMO

PARENTI OPTIMO ATQVE CARISSIMO
NUMQVAM NON VENERANDO ET COLENDO
HANC DISSERTATIONEM
STVDIORVM SVORVM
CVICVIMODI SIT
SPECIMEN

CVM EOQVE SANCTISSIMI PIGNVS OFFICII
PIETATIS MAXIMAE TESTIMONIVM
PERADDICTI OBSEQVII SIGNVM
ET GRATISSIMI ANIMI DOCUMENTVM

CONSECRAT
EIQVE SE TOTVM DICAT
ET VITAM PROSPERITATEMQUE
PERPETVAM INSIMVL PRECATVR

FILIVS

PATRI OBSEQVENTISSIMVS SVMMA ANIMI RELIGIONE
DEVINCTISSIMVS ATQVE OBSERVANTISSIMVS
DETMARVS EBERHARDVS NIES.

ARGVMENTA
SECTIONIS PRIMAE.

VT DE OCCASIONE APPELLATIONVM
AD LEGATOS PONTIFICIS CVRIAMQVE
ROMANAM CONSTARET

- §. I. II. III. IIII. *executi sumus pontificatus Romani descriptionem, ita quidem vt separaremus tempora ante Gregorium VII. ab illis, quibus hic eiusque successores regnauerunt. Diximus Hildebrandum stabiluisse maiestatem pontificalem. Nonnulla de dominatu et odio in imperatorem Henricum IIII. et de legenda, vt vocant, Gregorii.*
- §. V. VI. VII. *Theses primariae, quibus fundamenta auctoritatis pontificalis et appellationum ponuntur.*
- §. VIII. *Inde cogebatur totius mundi dominium.*
- §. VIII. *Insequentes pontifices sui imperii fines dilatauerunt et auctoritatem suam amplificauerunt.*
- §. X. *Pontifices se vniuersi orbis Christiani dominos adeoque etiam regum iactauerunt. Remedia enumerantur, quibus illi fuerunt vsi.*
- §. XI. *Cuius rei uberem damus explicationem.*
- §. XII. XIII. *Maiestatem pontificis e psalmo VIII. 6. deriuant, aiuntque*
- §. XIII. XV. XVI. XVII. XVIII. *pontificem auctoritate superare caesarem, sicut sol lunam. HOSTIENSIS solida expositio. Honor exiguus, quem pontifex caesari, Romam aduentanti exhibet. Exempla Frederici III. Lotharii II.*
- §. XVIII. XX. XXI. XXII. XXIII. *Picturae contumeliosae in imperatores tum Romae tum Venetiis positae.*
- A 2
- §. XXIII.

4 ARGUMENTA SECTIONIS PRIMAE.

- §. XXIII. XXV. *Arrogantia Alexandri III. et superbia Hadriani III. pontificum.*
- §. XXVI. XXVII. XXVIII. *Pontifex cunctos reges beneficiis atque clientelis sibi obnoxios esse finxit, adeoque et Germaniam, clientelae iure sibi obstrictam, ratus. Quare huius reges confirmat?*
- §. XXVIII. *Iccirco depressae seclae, regibus destinatae, iuxta pontificis solium.*
- §. XXX. *Clementis VIII. superbia, quum Henricum III. Galliae regem improbitatis sollempniter absolueret.*
- §. XXXI. - XXXV. *Gessit pontifex se iudicem in controuersis regum. Exemplum Richardi et Alphonsi.*
- §. XXXVI. - XXXXII. *Iulius II. male tractat Ludouicum XII. Galliae regem; Paullus III. Henrico VIII. Angliae regi vim infert. Paulli III. contumelia in Mariam Angliae reginam. Eiusdem facinora*
- aduersus imperatorem Carolum V. huiusque filium Philippum II., item in Ferdinandum I. Maximilianum II. despicatui habet Pius V., et Iosepho Clemens atrociter minitatur.*
- §. XXXXIII. XXXXIII. *Pontifex sibi potestatis perfectionem et absolutionem tribuit. Se dominum mundi iactat.*
- XXXXV. *Titulus Paulli V, in deum ipsum maledicta congerens.*
- §. XXXXVI. *Cur inter legatos primi ordinis, quos ablegat caesar, is, qui Romam mittitur, praecipuum obtinuisse locum credatur, magisque honoratus habeatur, quam orator imperatorius primi ordinis, ad Galliae regem missus?*
- §. XXXXVII. - L. *Ad pontificem, tamquam vniuersi mundi dominum cunctos appellare posse, statuunt, etiamsi caussae sunt ciuiles. Huius rei ratio. Cur ad legatos eius statim queat prouocari?*

SECTIO

SECTIO PRIMA

DE INIVRIARVM FVNDAMENTO, QVAS ET IMPERATORIBVS ET GERMA- NIAE INTVLERVNT PONTIFICES ROMANI.

§. I.

Ontificalem maieftatem, qualis hodie est, res Christiana plane ignorauit, inde a nato Iefu Chrifto ad faeculum vsque VIII. Nam ab hoc tempore toti in eo erant pontifices, vt omnem cum facri tum ciuilis imperii fontem transferrent Romam.

§. II.

Euenit autem, vt, quo reipublicae misero funesto- que fato, nescio, compulsus, Hildebrandus, patria Tuscus Soanensis, monachus Cluniacensis, arroganti vir ingenio, contumaci et ad quiduis audendum parato, qui pontifex maximus anno CIO LXXIII. fuit creatus et nomen Gregorii VII. adoptauit, superbum illud, quod superiorum aetatum aliquot pontifices conceperant, consilium de orbis terrarum dominatu sibi asserendo in lucem reuocaret, eorumque machinationibus rubiginem veluti detergeret, et ipsis fa- is exprimere inciperet. Primus igitur ille est, qui, quum rei Christianae gubernationem accepisset, immensam illam potestatem, quam pontifices saeculi XI. et sequentium vehementer adauerunt, sibi arrogare nullus dubitauit, quippe qui aperte sibi proposuit et vi consequi conatus est, quod alii infidiote et occulte perficere tentauerant.

Videatur IACOBVS BENIGNVS BOSSVET, praesul Meldensis in *defensione declarationis sententiae cleri Gallicani de potestate*

state ecclesiastica libro III. capite XII. p. 103. et libro VII. capite II. p. 249. Adde interea IO. BOLLANDI aliorumque, qui foederalitati suae nomen Iesu praescribunt, *acta sanctorum* mensis Maii tomo VI. die XXV. Maii p. 102. sqq. IOANNIS MABILLONII praefationem ad partem II. *saeculi VI. actorum Benedictinorum*, IO. LAURENTII MOSHEMII *institutiones historiae Christianae* p. 639.

II. Maximi hic pontifex hodierno etiam die adhuc habetur a plurimis Romani coetus membris, adeo ut Benedictus XIII. pontifex anno MDCCXXVIII. legendam breuiario, ut vocabat, inseri iusserit, recitandam die XXV. Maii, qui Gregorio VII. sacer est. Collaudantur in ea facinora huius, quibus Henricum III. lacepsit, et oppressit, atque dominatum sacrum Christiani orbis stabiliuit. Cuius vsu Galliae rex interdixit clericos anno MDCCXXVIII. idemque foederati Belgae anno MDCCXXX. egerunt. Neque illam legendam Germanis probatam esse, constat inter omnes.

III. Quam crudeli autem dominatu imperatorem Henricum III. presserit Gregorius VII. docent CENTIVS CAMERARIUS in *libro censuali* capite II. §. VIII. p. 151. PETRVS DIACONVS libro III. *chronici Cassinensis* capite XXXXVIII. p. 390. ARNVLPHVS, Mediolanensis libro III. *gestorum Mediolanensium* capite VIII. p. 746. aequales illis temporibus scriptores. Collaudabat nempe iniquitatem Gregorii VII. Benedictus XIII., quae in eo consistebat, ut caesar omni comitatu extra relicto, regium abiecerit cultum, ac sine calceis saeuiente hieme ieiunus vsque ad vesperam responsum pontificis exspectauerit. Quo non reddito, idem secundo et tertio die fecerit. Quarto demum Gregorius constantiam imperatoris admiratus, ac vere eum poenitere ratus, in conspectum admiserit. Tum res ita conuenerit, ut Henricus anathemate solueretur, ac se die et loco, quem Gregorius constituerat, in conuentu Germanorum principum sisteret, et criminibus, quae obiiciebantur, ipso quaestionem exercente pontifice, responderet, et extremo illius iudicio staret. Atque his promissis, Gregorius Henricum ad pedes proiectum ac misericordiam pontificiam implorantem, anathemate liberauerit.

III. Verum enim vero quam primum haec acta fuerunt, tum Itali quidam tum archiepiscopi non nulli Henricum indigne fecisse et nomini suo maculam foedissimam aspersisse, arbitrabantur, quod eiusmodi homini fasces regiae maiestatis submiserit, CAROLVS SIGONIVS *historiarum de regno Italiae* libro VIII. p. 415. seq. Vide interim s. ANSELMI *defensionem* Gregorii VII. tomo III. *biblio.*

*Bibliothecae maximae pontificiae IOANNIS THOMAE ROCA-
BERTI et tomo V. BERNALDI apologeticum pro GREGO-
RIO VII.*

§. III.

Haud equidem ignoro, saeculo III. Romani antistitis dignitatem et auctoritatem valde iam succreuisse, quum plerique in rebus arduis, tamquam iudicem et arbitrum, adeundum esse Romanum praesulem, opinarentur. Verumtamen illum non tulisse eo tempore leges tales, quales nemini contemnere licebat, certissimum est. Neque ceteros episcopos omnem potestatem ex sua copia adeptos esse, gloriabatur hac aetate, multo minus totius ecclesiae administrationem sibi concreditam esse, praedicabat.

§. III.

Paupere potius regno utebatur, ecclesiis nimirum illis, quas suburbicarias RVFINVS nominat. At quum praecipuum inter omnes episcopos locum propter vrbis Romae praestantiam teneret, nec quisquam dubitaret, quin Petrus, apostolorum princeps, ecclesiam Romanam condidisset, cathedramque eius perenni veluti veritatis fonte irrigasset; ideo plerique sententiam eius explorandam saltem esse, putabant, si quid grauioris rei fratrum mentes conturbaret. Idem sentit GVNTHERVVS libro VI. *Ligurini*: versu 623. sqq.

*Cogitet antiquos primaeui temporis annos,
Praeteritosque dies, et saecula prisca reuoluat,
Num Petrus? aut Clemens? num cetera turba priorum
Sceptra latina dabat? Romanus tempore prisco
Pauper erat praesul, regali munere creuit.*

Confer venerandum ERNESTVM SALOMONEM CYPRIANVM in *der überzeugenden Belehrung vom Ursprung und Wachstum des Pabstthums* capite XVII. et IO. LAVRENTIVM MOSHEMIVM p. 383. *institutionum historiae Christianae.*

§. V.

§. V.

Is autem erat Gregorius VII., qui inuiolatum illud, quantumuis licet futile, principium in ecclesia ita stabiluit, vt nullis viribus consiliisque conuelli potuerit. Firmauit ille dogmata et noua et a praeceptis Christi et ab institutis apostolorum plane difflona, quorum argumentum, huc faciens, hoc est:

- I. S. Petri in Romana cathedra successor totius terrarum orbis, vniuersique generis humani pro Christo dominus est, tantumque reges et principes populorum, tantum etiam rebus sacris praefecti potestatis et iuris habent, quantum pontifici his concedere placet.
- II. VNVS est tantum in mundo REX, VNVSQUE EPISCO-
PVS, Romanus nempe pontifex, a quo vniuersi cum reges tum episcopi OMNEM IURISDICTIONEM ET
POTESTATEM TRADITAM acceperunt.
- III. Episcopi in pontificis verba iuranto, et fidem curiae Ro-
manae iureiurando in perpetuum obliganto.
- IIII. Ceu lege quadam inuiolabili sancitum esto, vt ne quis eum, qui ad tribunal pontificis Romani prouocasset, condemnare, in animum induceret.

EMVNDVS RICHERIVS in *historia conciliorum generalium* tomo I. capite XIII. p. 758. CAESAR cardinalis BARONIVS tomo XI. *annalium ecclesiasticorum* ad annum CIO LXXVI. n. 31.-34. p. 508. Haec in dictatibus, vt vocant, leguntur, quos complexa est epistola Gregorii VII. quinta quinquagesima, ad Laudenses per scripta. Vide IO. HARDVINI *concilia* tomo IIII. col. 1304.

§. VI.

Quo autem his sanctionibus aliqua veri species praebetur, finge batur, Christum Petro duos attribuisse gladios, alterum sacrum, alterum profanum. Et, quo caesar aequitatis simulatione falleretur, confingebant ac comminifcebantur singularem beneuolentiam, qua pontifex caesarem profecutus esset, eique gladium profanum donasset. Quum itaque praesul Romanus tam opipare mune-

muneratus esset imperatorem, inde proficisci putabat ille; vt imperator obnoxius esset vicario Christi, et in eius manu posita esset caesaris et maiestas et auctoritas. Inde GVN-
THERVS libro VI. *Ligurini* versu 342. sqq.

*Iam non ferre crucem dominum : sed tradere regna
Gaudet, et Augustus manult, quam praesul haberi :
Ecclesiae pacem, GLADIIS quae rite DVOBVS
Viitur, - - -*

et versu 349. sq.

*Quid voluere DVO GLADII, quos Petrus in illo
Indicat esse globo - - -*

§. VII.

Ecce plures hypotheses commenticias, quibus cuncta pontificis Romani nititur auctoritas. His confisi, omnes Gregorii VII. successores non modo antistitum iura sensim diminuerunt, immo euerterunt et ad se rapuerunt, sed etiam reipublicae ciuilibus gubernatores suis subiecerunt legibus.

§. VIII.

Inde factum est, vt non ecclesiae tantum, sed totius terrarum orbis imperium sibi iam saeculo XII. arrogauerint pontifices Romani. Neque satis ad hos ausus reprimendos siue animi siue virium supremi habuerunt imperantes. Adiuuabat pontificales conatus opinio illa, qua Romanum antistitem pro Christo iudicem sedere, credebant. Propter hanc verebantur, ne, pontificem laceffendo, ipsum inuaderent contemnerentque Seruatorem.

§. VIII.

Si enim verum est, Christum ipsum in pontifice ius Romae dicere, ecquis ei sine crimine obsequi recuset? Praeter haec longe maxima pars hominum salutem suam precibus et meritis monachorum credebat. Atqui totum hoc genus a nutu pontificis pendebat, neque rei sibi aliquid cum eius hostibus esse volebat; SAMVEL PVFENDORFIVS
de dominatu pontificis Romani §. XVIII. p. 528. Quotquot
B igitur

igitur precibus monachorum carere nolebant, illi supremum eorum dominum, scilicet pontificem, patris instar, colendum sibi esse arbitrabantur. IO. LAUR. MOSHEM. p. 689. *institutionum historiae Christianae antiquioris.*

§. X.

Quia vero Gregorius VII. moderatione mentis carebat atque prudentia, plusque valebat animo calliditate et consilio, multa, quae ad firmandam maiestatem pontificalem pertinebant, perficienda reliquit successoribus, qui saeculo XIII. tandem rem eo redegerunt, ut annatas, reservationes, exemptiones, appellationes, totque alia et re et auditu ingrata vocabula in medio posuerint, per quae quidquid libertatis et ordinis in Germania, Gallia et Anglia restabat, interemerunt.

Quum vero S. Bonifacius rem eo redegisset, ut primum clerici Germaniae, se in fide et potestate ecclesiae Romanae et successoris Petri futuros esse, pollicerentur; deinde Germanos episcopos, ut pallium insigne episcopalis dignitatis Romae rogarent, perpulisset; tum pontifices sibi id iuris vindicassent, ut omnes occidentis praesules a se peterent, quo ipsorum dignitatem pontifex ratam habeat; postremo nec legatos aut nuntios in omnes partes mittendi cura omitteretur, qui nomine pontificis potestatem, episcopis, metropolitanis et conciliis provincialibus ereptam, exercerent; quilibet facile comprehendit, quomodo frequentissimae prouocationes ad aulam Romanam sint exortae.

§. XI.

Quum itaque pontifex Romanus primum insolenter pro mundi domino se gessit, deinde Christi se vicarium ostentauit, tum aliis, bene multis, hoc persuasit, denique complures fidem ei habuerunt; mirum haud est, GRATIANVM, qui ita garrere solet in decreto suo, ut saepe neque pes sermonum, neque caput compareat, neque quid dicat, ipse sciat, de pontifice haec temere effutiuisse: pontifex ait, est, Deus in terris *canon 7. dist. LXXXVI.* Hinc quidquid ab ipso factum, perinde est, ac si a Deo sit effectum, quoniam non hominis, sed veri dei vicarius est, cap. 3. X. de
trans-

DOMINATV PONTIFICVM ROM. PRESSI? II

translatione episcopi. Ideo CHRONICON MAGNV BEL-
GICVM, quum de Urbano V. pontifice sermo est, habe-
baturque, ait, sicut erat, semideus in terris.

§. XII.

Idcirco S. ANTONIVS sacrum Dauidis hymnum
VIII. de Romano praesule agere commentus est, atque
comma sextum et quae sequuntur, agere de Romano an-
tistite, et Deum, quae pontifici promississet, optatis huius
respondisse, finxit. Dauides enim, postquam de humani
generis conditione sermocinatus fuerat, „atqui hominem,
„ait, propemodum Deum fecisti, tantaque gloria et au-
„toritate ornasti, vt operum tuarum manuum dominum
„feceris omniaque eius pedibus subieceris, non solum pe-
„cora omnia, tum maiora, tum minora, verum etiam be-
„stias agrestes, volucres aereas et pisces marinos. „ Vbi
VOX *oues* ANTONIO sonat Christianos, vox *boves* valet Iu-
daeos, bestiae agrestes significant idololatrias, volucres si-
gnant genios bonos et malos, ac denique pisces animas
sonant, quae post fata igne purgantur.

§. XIII.

Quare DOMINICVS cardinalis TVSCHVS tomo VI.
practicarum conclusionum XXXXI. p. 23. n. 1. est magis, in-
quit, papa vicarius Dei in terris, quam imperator. et pag.
24. n. 3. papa, ait, est maior omnibus imperatoribus, re-
gibus, et ipse iudicat omnes et deponit.

§. XIII.

Etenim Romanorum pontificem duplicem sustinere
personam existimant illi, qui sacra profitentur pontificia.
Quocirca Innocentius III. *sermone* in festo S. Syluestri, „Ro-
„manus, ait, pontifex in sigillum imperii vtitur *regno*, et in
„signum pontificii vtitur *mitra*.

§. XV.

Propterea pontifex, se auctoritate caesarem superare,
putat, cap. 2. X. *de transl. episc.* cap. 4. X. *de maior. et obed.*

quia sic praestaret pontifex caesarem maiestate, sicut sol magnitudine anteit lunam, cap. 6. X. *de maior. et obed.* Ex quibus HENRICVS HOSTIENSIS infert, clericos in dignitate septies millies sexies et centies atque quater et quadragies antecellere regiam maiestatem.

§. XVI.

Quapropter AVGVSTINVS PATRICIVS, exponens aduentum imperatoris Friderici III., qui erat in urbem ad Paullum II. pontificem, apud IOAN. MABILLON p. 260. *musci Italici*, „altitudo, ait, sedis ita erat instituta, vt non „altior esset locus, vbi sederet imperator, quam vbi pontifex teneret pedes. Et interuallo quodam, cap. scilicet X. „sedium autem, inquit, ordo ita erat institutus, vt cardinalium subsellia caesaris scabellum altitudine aequarent, caesaris vero sedes pontificis throni scabellum. Auctorque „est IACOBVS PICCOLOMINEVS tomo III. *scriptorum rerum Germanicarum* MARQVARDI FREHERI p. 284. Fridericum more illorum, qui aliquod iter religionis ergo suscipiunt, ad pontificis pedes confedis-

§. XVII.

Ne vero dicas, ab hoc imperatore vix tuto posse argumentum duci, quippe qui vili indutus veste maiestatem suam pedibus plerumque incedendo occultauit, copias suas in finibus domum dimisit, ne Italis formidolosus videretur, ipse paucis stipatus Romam exiguo strepitu est ingressus. Dicacissimi Itali, quorum menti adhuc occurrebat, quanta olim pompa Romanorum imperatores, spoliis terrarum orbis insignes, stipatique magna militum turba Capitolium ascendissent, videbant caesaris humilitatem, et molitiei eius illudebant. Etiam ea re apud Germanos magnam partem gloriae suae demisit, qui foeda illa et indigno Germanico imperio existimabant, quod caesar inter intempestiuas caerimoniarum ineptias, et voti curas maiestatem suam profunderet.

§. XVIII.

§. XVIII.

Verum tamen, ne, lector, in Friderici III. exemplo, tamquam in tenebris, offendas, velim ponderes, quae de imperatore Lothario II. circumferuntur :

Rex venit ante fores iurans prius urbis honores

Post homo fit papae, sumit, quo dante coronam.

Quamuis vero SIMON FRIDERICVS HAHN parte III. *der teutschen Staats-Kayser und Reichs-Historie* p. 184. facti huius veritatem in dubium vocauit, attamen pontificem effingendam curasse Lotharii imaginem, qua ad pedes pontificis se proiecit, certum est, vide LVCAE D' ACHERY *spicilegium* tomo II. p. 480. et ANTONII PAGI *criticam in annales Caesaris Baronii* ad annum CICXXXIII. n. 3. p. 483.

§. XVIII.

Immo est in Vaticano locus, qui aula Paullina vocatur (Italis la sala regia, siue paolina) vbi hodierno die effigies conspicitur imperatoris Friderici I., genibus innixi, cuius humerum pontifex proterit et conculcat. Estque imagini, quam Iosephus Saluati pinxit, haec subscriptio :

„Alexander Papa III. Friderici I. Imperatoris iram et impetum fugiens abdidit se Venetiis, cognitum, et a senatu perhonorifice susceptum Othone imperatoris filio nauali proelio a Venetis victo captoque Fridericus pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita pontifici sua dignitas Venetae reipublicae beneficium restituta CIOCLXXVII.

§. XX.

Noui equidem de huius facti veritate dubitare eruditos, in primis REMVM, LAVTENSACKIVM, MAIVM, KOEHLERVM, HAHNIVM HEVMANNVMQUE, qui in fabularum numerum reposuerunt hanc rem. Quibus adscribendus HENRICVS DE BÜNAV *in der Probe einer Reichs-Historie in dem Leben Friedrichs des I.* p. 242. seq. Interim Venetiis tum in aede, quam vocant la carita, sita in festio-

B 3

ro, vt

ro, vt vocant, *di dorso duro*, tum in aula ducis, et quidem eo loco, qui vocatur *sala del gran consiglio* monstrant imagines, quarum haec pontificem Alexandrum III. stantem, brachiisque a Venetorum duce et patre quodam purpurato suffultis, pede sinistro ceruicem imperatoris Friderici I., gradibus solii pontificalis incumbētis, comprimit, sistit.

§. XXI.

Illa vero imago, quae in ecclesia, *carita* dicta conspicitur, finxit pontificem simulantem, se conculcaturum caesarem. Subscripta haec sunt imagini:

„Fridericus pace facta supplex ADORAT FIDEM et
„OBEDIENTIAM pollicitus.

§. XXII.

Quoquo modo se hoc habet, pictura etiam demonstrat arrogantiam pontificum admodum intolerabilem. Nam etsi Urbanus VIII. pontifex hanc subscriptionem §. XVIII. ob inimicitias, quas cum Venetis exercebat, deleri iusserat; Innocentius tamen X. pontifex hanc inscriptionem restituendam curauit, obseruante IOAN. GEORGIO KEYSLE-RO p. 788. *der neuesten Reisen*.

§. XXIII.

Et, ne cui argumentum hoc ad probandum videatur admodum infirmum, scias, velim, ipsos etiam Germaniae praefules, de picturis, in Germanorum despiciant, Romae positae, iam pridem fuisse conquestos, prout memoriae prodidit RADEVICVS libro I. *de gestis Friderici I.* capite XVI. p. 487. „nunc, ait, demolitur imperium, a *pictura coepit* - - ad scripturam *pictura* processit - - non *patiemur*, non *sustinebimus* - - - *picturae deleantur*, *scripturae retractentur*. Et GVNTHERVVS libro VI. *Ligurini* versu 639. sq.

Iamiam picturae, moneo, tollantur inanes:

- - - *iam muta loquaxue*

Cedat, et e medio mendax tollatur imago.

§. XXIII.

§. XXIII.

Quam grauis et intoleranda arrogantia Alexandri III. pontificis fuerit, ingenue exposuit ROMVALDVVS, praeful Salernitanus, apud CAESAREM BARONIUM tomo XII. *annalium ecclesiasticorum* ad annum CIÖCLXXVII. p. 715.

„Imperator autem, inquit - - - sumto *stratoris* officio, „*pallium deposuit*, manu virgam accepit laicos de choro „expulit, et *papae* ad altare solenniter et processionaliter „venienti viam tanquam *ostiarius* praeparauit.

Ipse vero Alexander in epistola apud EDMVNDVM MARTENE tomo I. *thesauri anecdotorum* p. 1448. „et nobis, ait, sicut sum- „mo pontifici *reuerentiam* et *subiectionem* impendit.

§. XXV.

Immo Hadrianus III. pontifex conqueri ausus fuit, quod imperator Fridericus I. nomen suum pontificis nomini anteposuisset. „In litteris enim, ait, ad nos missis „nomen tuum nostro praeponis, in quo insolentiae, ne „dicam arrogantiae notam incurris. Vide Hadriani III. epistolam apud CHRISTIANVM VRSTISIVM p. 562. *scriptorum rerum Germanicarum*. Quum tamen docente IOANNE GARNERIO in *appendice ad librum diuinam pontificum Romanorum* dissertatione I. p. 144. - 151. vetusti pontifices nomina sua inferiori loco posuissent, primumque caesaris nomini locum dedissent.

§. XXVI.

Illo sane tempore, quo superstitione animos oppresserat atque eorum imbecillitatem occupauerat, pontifex regna sibi vectigalia fecit. Enimvero Lusitania anno CIÖCLXXX. ipsi clientelaris est facta, teste formula clientelari, quam edidit STEPHANVS BALVZIVS libro II. *miscellaneorum* p. 220. adde FRANCISCI BOSQVETI *notas ad Innocentium III. epistolas* p. 179. Arragoniae regem anno CIÖCCIII. pontifici fidem iurasse, perhibent ODORICVS RAYNALDVVS *annalium ecclesiasticorum* §. LXXI. sq. p. 121. ad annum CIÖCCIII.

CIOCCIII. et ABRAHAMVS BZOVIVS in *annalibus ecclesiasticis* ad eundem annum. §. XVIII. XX. Angliae reges tributa pontificibus pependisse, docent tabulae apud THOMAM RYMERVM parte I. *foedorum actorumque publicorum inter Angliae reges et alios principes* p. 175. sq. IOANNES DAVIDES KOEHLER parte I. *der historischen Müntz - Belustigung* p. 17. sqq. Ea, quae de Hungariae, Galliae, Poloniae, vtriusque Siciliae nexu clientelari commentatus est IOANNES PETRVS DE LVDEWIG cap. XI. *de iuribus feudorum*, vbi p. 572. - - 590. de regibus pontificis vafallis egit, iam fileo.

§. XXVII.

Nec commemorabo Hadrianum III. Pontificem regnum Germanicum vocasse suum beneficium. Id quod tum imperator Fridericus I., tum regni ordines aegerrime tulerunt. RADEVICVS libro I. capite X. *de gestis Friderici I.* HENRICVS DE BÜNAV in *der Probe einer Reichs-Historie oder Leben und Thaten Friederichs des I. Römischen Kayfers* p. 74.

§. XXVIII.

In hoc ergo nihil miror, cur pontifex Vrbanus VIII. regis Romanorum creationem confirmauerit. Ita enim commentatur FRANCISCVS CHRISTOPHORVS KHEVENHILLER tomo XII. *annalium Ferdinandeorum* ad annum CIOCCXXXVII. col. 2342. *zu Rom wurde ein breue apostolicum ausgefertiget an den Herrn nuntium die Wahl des Römischen Königes zu confirmiren.*

§. XXVIII.

Quin immo in hodiernum vsque diem iuxta solium pontificis cum in Vaticano tum in Quirinali positae sunt sellae, quos reges, Romam fortasse venturi, praefulemque Romanum visuri, occupare possunt.

Audiamus IO. GEORG. KEYSLERVM l. d. p. 787. „an den „Orten wo der Pabst gewöhnliche Audientzen zu geben pfleget, „stehen

„stehen neben den Päpstlichen Throne auf ieder Seite ein rother
„tabouret vor die Könige, wie die Römer zu sagen pflegen; man
mercket aber seiter 200. Jahren nicht, daß sich würckliche ge-
crante Haupter sehr um diese Ehre reissen.

§. XXX.

Nemo profecto negabit Clementem VIII. pontificem
superbum se praeuisse, quum in aede Romana, quae ab
Antonio nomen traxit, legatos Henrici III. Galliae regis,
du Perron et d' Ofsat, ad pedes pontificales proiectos, et
genibus innixos et corporibus inclinatis salutantes eum,
verberaret. Quoties enim sacri hymni dauidici: *miserere
mei*, qui decantabatur, nouum inchoabatur comma, pon-
tifex fustem legatis impegit, siue vt FRANCISCVS CHRIS-
TOPHORVS KHEVENHILLER tomo III. *annalium Fer-
dinandeorum* narrat, bacillo humeros eorum pulsauit. Sit
sane sic. Cui vero facinus, cuius imaginem aere exprimen-
dam curauit FRANCISCVS CHRISTOPHORVS KHE-
VENHILLER tomo III. *annalium Ferdinandeorum* col.
1451. stomachum non faciat? quis regiam auctorita-
tem, quum regis legati bacillo plagas accipiunt, iniurias
grauissimas pullatione passam fuisse, negabit?

§. XXXI.

Quid dicam de audacia pontificum, qua iudicabant
de regum controuersis, quae his erant vel cum ciuibus
suis, vel quas reges habebant cum aliis? Nemo, nisi testes
maximae fidei supereffent, hoc crederet. Venit mihi in
mentem temporis illius, quo hac de re vehementissime
disceptabant Philippus I. et II. Galliae reges et pontifices.
Rem erudite exposuit DAVID BLONDELLVS in *diatribe
de formulae regnante Christo in veterum monumentis usu*
sectione II. §. XIII. sqq. et de Philippo II. egit sectione III.
§. III. sqq.

§. XXXII.

Succurrit etiam sollemne iudicium inter Richardum
et Alphonsum, qui de regno Germanico in contentionem

C

inci-

inciderant. Statuit autem Vrbanus III. pontifex litem hanc diiudicandam. „Ni forsan, inquit, super electione vel coronatione huiusmodi suborta discordia per „*appellationem* vel querelam praedictorum principum ad „*examen, sedi apostolicae, quo casu ipse est in tali casu* cognitio, deferatur. DV MONT *corps diplomatique* tomo I. p. 217.

§. XXXIII.

Aggrediebatur postea Clemens III. pontifex pro sua impudentia, ancipitem causam, scribebatque legato suo: *citationem carissimi in Christo filii nostri Richardi, in regem Romanorum electi, cum omni diligentia facias*, EDMUNDVS MARTENE parte II. *thesauri anecdotorum* p. 319. Nani Vrbanus III. iam antea diem dixerat et Alphonso, et Richardo, in quo hic se non stiterat. Interim vtrique pontifex alium dedit diem annui temporis, vt docent litterae Urbani III. apud ODORICVM RAYNALDV M *annalium ecclesiasticorum* tomo XIII. ad annum CIO CC LXIII. §. XXXVII. p. 108. sq.

§. XXXIII.

Pontifex autem, vt facinoris sui fama apud exterarum nationum omnium sermone percrebesceret, per varias Europae regiones, ad audiendos testes, vrbes designauit, Francofurtum scilicet, Parisios, Burgos et Bononiam, atque iudices extraordinarios, vulgo commissarios, vt testimonia a plurimis fumerent, eo ablegauit, ODORICVS RAYNALDV S d.l.p. 145. EDM. MARTENE d.l. p. 534.

§. XXXV.

Et, quod maximum est, ipse Richardus, vt finem liti faceret pontifex, idque maturaret, magnopere desiderabat. Quid maius arrogantia pontificali fingi potest aut excogitari? Num Germania et reges eius iniuriosus potuerunt tractari? Ne dicam haec facinora cunctis regibus et iniuriola, et contumeliola fuisse. Ast quid de Richardi superstitiosa

stitiosa sollicitudine et miseria dicam? Et, mihi crede, tam barbarae superstitioni, quae per genus humanum ea aetate fusa erat, resistere, seueritatis summae fuit!

§. XXXVI.

Quid de Iulio II. pontifice dicam? qui anno CIO IO III. regnare coepit, atque in Galliae regem Ludouicum XII., eiusque regnum proposuit edictum, quo illum non amplius Christianissimum, sed illustrissimum appellauit, ipsum porro cunctis haereticorum poenis addixit, fortunas, res et regnum occupandi cuiuslibet potestatem fecit, ac denique vniuersum Galliae regnum sacrorum interdicto subiecit.

§. XXXVII.

De Paulo III. pontifice narrant historici, quod in Angliae regem, Henricum VIII. anno CIO IO XXXVIII. dirissima execrationum fulmina vibrauerit, Anglosque vinculo fidei, quam regi iureiurando obstrinxerant, soluerit, vetueritque, eum a quoquam pro rege haberi, denuntiata etiam aliis regibus, si secus facerent, pari execrationis poena. Nobiles dein et reliquos ciues monuit etiam, vt arma contra Henricum arriperent, ipsum porro spoliauit regno ac Romam citauit, denique episcopos hanc deuotionem publice et sollempniter in templis recitare iussit.

§. XXXVIII.

Paullus III. pontifex admodum aegre tulit, quum Maria Angliae regina, suis ad eum litteris reginae Hibernicae titulum quoque sumisset, quia novos regni titulos, seu principatus in regnum conuertendi facultatem, a solo pontifice conferri posse ac debere iactabat.

Vt ergo imaginarium ius tueretur, ipse tunc, quasi sua sponte, et quasi nouo plane et inusitato adhuc in Anglia titulo, quasi denique primam nunc futuram Hiberniae reginam sollempniter Mariam appellauit prius, IACOBVS PERIZONIUS in historia saeculi sexti decimi p. 541.

§. XXXVIII.

Idem pontifex Carolum V. et eius filium Philippum, quia Columnas, qui Neapolim confugerant, tuebantur, per filci procuratorem, et alterum (consistorii aduocatum) publice in coetu cardinalium accusari iusserat, quippe qui tamquam rebellium adiutores, summo iure excidissent regnis Siciliae et Neapolis, aulae Romanae beneficiariis. Scilicet congruebant haec facta cum verbis, saepe ab eo iactatis, *se super omnes principes ac reges elatum*, collegas eos aut familiares sibi dedignari; *se hoc pede, quo terram tum percutiebat, omnium illorum capitibus insultaturum, se mutare posse et euertere regna*, quae et quoties lubeat, pro iure, quod acceperit ab eo, qui in reges omnes supremum habeat imperium, et cuius ipse in terris gerat vices.

§. XXXX.

Propterea Paullus III. neque Ferdinandum I. pro caesare agnoscere, neque Gufmannum, vt legatum caesaris admittere voluit, caussatus, quod licet Ferdinandus iam dudum rex Romanorum fuisset renuntiatum, et a Clemente VII. confirmatus, atque adeo successor Carolo designatus, tamen haec successio locum non haberet, nisi post fata imperatoris: abdicatio autem nullo fieret iure, ni si apud se, nec legitima esset, nisi ab se prius foret probata. Superesse ergo nihil, nisi vt Ferdinandus poenitentiam, dum haereticis fauisset, noua legatione missa, testaretur, renuntiando actis Francofurtenfibus et arbitrio pontificis omnia permitteret. IACOBVS AVGVSTVS THVANVS *historiarum* libro XXI. p. 951.

§. XXXXI.

De Pio V. pontifice constat, quod imperatori Maximiliano II. minitatus fuerit, se illum imperio priuaturum. 10. ANT. GABVTIVS libro II. et III. *de gestis Pii V.* p. 46. 97. qui etiam tomo II. *actorum SS. mensis Maii* prostat. Quumque caesar negaret, potuisse pontificem creare Cosmum

inum

num magnum Etruriae ducem, ille caesareo respondit oratori audacter, quo iure igitur vel imperatores sunt vel dicuntur, nisi auctoritate pontificali?

Quae verba NATALIS ALEXANDER tomo VIII. *Historiae ecclesiasticae* p. 61. non omnium gustui sapere credidit. Non atinet heic commemorare, quae de Romanorum praefulum in creandis regibus ac principibus summa auctoritate adiciebantur, Paullum II. pontificem adducendo, qui Borsum Ferrariensem ducis titulo decorasset.

§. XXXXII.

Notissima cunctis est iniuria, quam imperatori Iosepho anno CIOCCVIII. intulit Clemens XI. pontifex in litteris ad illum exaratis. *Vides, ait, caesar, haec contra „omnem aequitatem - - -. Et in alia epistola pontificali sic perscriptum fuerat: „sed si perstabis in tanta intemperantia consilii, abiiciemus patris clementiam et in te tanquam rebellem filium excommunicatione et armis etiam, si „opus fuerit, animaduertemus.* ANTONIVS FABER tomo XIII. *der europæischen Staats-Canzeley* p. 628. Ast caesar cunctas pontificis minas et facinora sollempni edicto irritas declaravit, idem d. l. p. 656. sqq.

§. XXXXIII.

Hoc nunc comprehenditur suis cuique sensibus, cur suprema pontifici ab Arnulfo, Lexouensi episcopo, adscribatur maiestas (§. V. VI.) apud LVCAM d' ACHERY epistola VI. p. 511. tomo III. *spicilegii*? Curque vel episcopi maiestatis titulum affectarint? GERBERTVS epistola XXXIII. tomo II. *scriptorum rerum Francicarum* ANDREAE DV CHESNE; cur Gregorius VII. pontifex in dictatibus suis, quos vocant, dixerit: sententiam pontificis a nullo retractari debere, ipsum vero omnium posse solum recognoscere? CAESAR cardinalis BARONIVS tomo XI. *annalium ecclesiasticorum* ad annum CIO LXXVI. §. XXIII.; et cur plenitudinis potestatem siue dominatum plene cumulate-

lateque perfectum INNOCENTIVS III. pontifex maximus, epistola I. libro III. p. 302. sibi tribuerit?

§. XXXXIII.

Ex quibus manifestum est, pontificem affectare dominium orbis terrarum, quod olim imperatoribus Romani adscribebant. Hinc illi versiculi :

Seruierant tibi Romā diu domini dominorum ;
Seruorum serui sunt tibi nune domini.

§. XXXXV.

Siuit etiam Paullus V., quum Thomas Maria Caraffa suas theses ei dedicaret, quae anno MDXCVIII. Neapoli excudebantur, se ita compellari :

„Paullo V. vicedeo, Christianae reipublicae monarchae inuicissimo et pontificiae omnipotentiae conseruatori acerrimo. A vertice imaginis pontificalis haec legebantur : „gens et regnum, quod non seruierit illi, in gladio, et in fame, et in peste „uisitabo super gentem illam, ait dominus Ierem. XXVII. commate 8. Ad laeuam ita erat scriptum : et dedit ei dominus potestatem et regnum, et omnes populi ipsi seruient. Potestas eius „potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non „corrumperetur, Dan. VII. Denique in calce conspiciebantur reges et reginae vultibus ad venerationem summam pontificis compositis, addito hoc commate : „et erunt reges nutricii tui et reginae nutrices tuae; item ad sinistram : vultu in terram demisso „puluerem pedum tuorum Ies. XXXXVIII.

§. XXXXVI.

Quoniam antistitis Romani tanta apud aedecias suos est auctoritas, inde factum, vt, quum caesar legatos designat v. g. Romam, Parisiorum Lutetiam, Ratisbonam, vel quo alio, ille omnino primarium obtinet locum, qui mittitur Romam.

Vt adeo is, qui huc ablegatus magis credatur a caesare cohonestatus, quam ille, quem Parisios primi ordinis legatum mittit.
Legat.

Legatio igitur, quae Romam suscipitur, est prae reliquis omnibus honorifica. Sicut ille caesaris administer, post legationem Romanam, omnium honorificentissime tractatus habetur, qui Katisbonam mittitur, principalis commissarii nomine vsurus,

§. XXXXVII.

Quum igitur Romanus antistes supremam sibi asserit auctoritatem in mundo, sequitur, vt omnes pontificem queant appellare directo, omisso medio iudice, *caussa II. quaest. 6. canon 4. cap. 40. X. de sent. excomm. cap. 23. X. de privileg., 59. X. de appellat. cap. 27. X. de offic. et pot. iud. del., sacrosancta concilia studio PHILIPPI LABBEI et GABRIELIS COSSARTII tomo X. p. 340. ANTONIVS DADINVS ALTESERRA in ecclesiasticae iurisdictionis vindiciis libro VIII. capite III. p. 285. DOMINICVS cardinalis TVSCHVS d. l. conclusione XXXXI. p. 24. EMANVEL GONZALEZ TELLEZ in commentario ad decretales libro II. titulo XXVIII. cap. VII. p. 813.*

§. XXXXVIII.

Posteaquam vero clerici de caussis profanis cognoscere coeperant, atque suae iurisdictionis fines dilatauerant ad immensum, infinitum et immoderatum modum, cap. 8. X. de sent. et re iud.; quilibet animaduertit, quare etiam in negotiis ciuilibus ad pontificem fuerit saepissime pro-uocatum. Quin immo, quando res in Germania ad interregnum venit, omnem iurisdictionem ad pontificem pertinere ait DOMINICVS cardinalis TVSCHVS d. l. conclusione LXV. p. 40. n. 2. quoniam iis casibus, vbi de salute animarum agatur, omnes pontificis iurisdictioni subiiciantur.

§. XXXXVIII.

Cuius rei (§. XXXXVII.) hanc reddunt rationem, quia pontifex Romanus esset ordinarius iudex vniuersi terrarum orbis, et vna cum omnibus iudicibus forum agere et
de re-

de rebus, quae ad illos pertinent, iudicium siue, vt forensi loquar stilo, concurrentem iurisdictionem exercere possit, ADAMVS HVTH in *iure canonico* libro II. titulo XXVIII. p. 192.

§. L.

Inde effici putant, sine medio statimque prouocari posse ad legatos pontificales, quippe qui muneri pontificis succederent vicarii, cap. I. X. de *offic. leg.* HVTH d.l.

Vera autem caussa huius prouocationis ad pontificem in eo latet. Scilicet iactabat hic, suarum esse partium et officii, cauere, ne qua piacula, quae piorum animos offendant, palam admittantur, afflictos item et iniuria potentiorum oppressos erigere et sustentare, adeoque toto terrarum orbe ius dicere. Pontifices itaque omnes omnium, de iniuria potentiorum conquerentium, eiulationes secundis accipiebant auribus. Quin, longius etiam progressi, de iniuriis et nouis vectigalibus, quae sibi a principibus imposta esse illaque et iniqua et grauia, conquerebantur, non cognoscebant solum, verum etiam nouarum pecuniarum siue tributorum exactione non numquam interdicebant principibus, quo fauerent appellantis pontifices. SAMVEL PVFENDORF de *dominatu pontificis Romani* §. XXII.

NEXVS

NEXVS DICENDORVM DISQVISITIONE II.

- §. LI. *veteres Christiani antistitibus occasionem obtulerunt ad ius dicendum.*
- §. LII-LV. *Nulla tamen pro-uocatio permessa ab horum decretis. Enumerantur commenticiae rationes, quibus probatum eunt ius appellandi pontificem.*
- §. LVI-LVIII. *Falsitas canonis illius Nicaeni, quo euincere conantur ius pro-uocandi ad antistitem Romanum Ineptiae scriptorum pro iure appellandi Romanam. Fundamentum tantae molis in lubrico et instabili locatur a LVPO et PETRICCA, aliis.*
- §. LVIII-LXI. *Imperatores Carolidae ciuibus suis non facile potestatem fecerunt pontificem appellandi.*
- §. LXII-LXVI. *Adulterinae decretales mire auxerunt numerum appellationum ad aulam Romanam.*
- §. LXVII-LXVIII. *Graues ideo querelas de hoc abusu apud pontificem habuit s. BERNHARDVS. Querimoniae de his iniuriis PETRI DE FERRARIIS. Sed oleum periit et opera.*
- §. LXX-LXXI. *Simulabant Alexander III. et Innocentius III. se malo medelam quaesituros.*
- §. LXXII. LXXIII. *Ne flocci*
- quidem aestimarunt pontifices consulta Basileensis concilii.*
- §. LXXIII. *Neque concilium Tridentinum haec sanauit vulnera, neque Vrbanus VIII. morbo huic est medicatus.*
- §. LXXV-LXXVIII. *Ne libertatem regum protereret et conculcasset pontifex, inuentae sunt appellationes ab abusu. Quae describuntur.*
- §. LXXVIII-LXXX. *Insignem et praeclaram operam contulerunt in appellationum abusum imperatores Henricus III., Conradus III., Fridericus I., Philippus, Fridericus II., Sigismundus, Fridericus III., item septemuir Moguntinus eiusque administer.*
- §. LXXXI-LXXXIII. *Imprudencia lapsi quidam ordines regni, quum per errorem ipsi appellarent pontificem v. g. Fridericus Palatinus.*
- §. LXXXIII-LXXXVII. *Prouidencia et cura Saxonum pro libertate sacrorum ratione appellationum, item Maximiliani I. caesaris et Caroli V.*
- §. LXXXVIII. *Maxima quidem inclinatione voluntatum Germaniae quidam praesules propendent in pontificem; ex quo tamen respublica ipsique detrimentum fecerunt maximum.*

D

SECTIO

SECTIO SECVNDA
 QVANDO APPELLATIONES AD
 PONTIFICEM ROMANVM VENERINT
 IN CONSVETVDINEM?

§. LI.

A pud ecclesiam christianam in more positum erat antiquitus, vt, quum litigare christiani et causas agere apud iudices idololatrias, ethnicos vocant, nolent, controuersias qualescumque antistitum arbitrio et iudicio permitterent. Quum vero magistratus christiani ius dicere pro tribunali coepissent, superiusque institutum non aboleretur, verum etiam auctoritate christianorum imperatorum confirmaretur, ordinariam iurisdictionem, audientiam vocant, sibi praesules vindicabant, SAMVEL PUFENDORF d. I. §. XIII. p. 511. Verumtamen adhuc saeculo post natum Christum tertio forma iudiciaria plane dissimilis erat hodiernae. Etenim ab episcoporum scitis, synodorum decretis et conciliorum consultis nulli potestatem faciebant prouocandi.

Constat ex iis, quae PETRVS DE MARCA *de concordia sacerdotii et imperii* libro VI. cap. XIII. col. 861., PASCHASIVS QVESNEL in dissertatione ad partem II. *operum Leonis M.* et V. C. IOAN. GEORG. PERTSCH *in dem Versuch einer Kirchen-Historie des dritten Iahrhunderts* capite X. §. XIII. p. 369. sq. docuerunt.

§. LII.

Et, ne ad pontificem quis prouocaret a iudiciis synodorum, veteri iure fuit prohibitum, sanxitque canon V. concilii Nicaeni, vt cuius episcopo facultas esset causas decidendi, isque nulli potestatem prouocationis faceret.

Hinc cum Cyprianus, tum maxime reliqui Afri nullis adducimur et promissionibus potuerunt, vt causas litesque suas ad tribunal Romanum deferri paterentur, MELCHIOR. LEYDEKKER *historia ecclesiae Africanae* tomo II. dissertatione II. p. 505. sq. Nec

QVIBVS APPELL. GERM. ROMAM DELATAE. 27

Nec Orientales, nec Gallos eiusmodi prouocationes tolerasse e
LVDOVICI ELLIES DV PIN *dissertationibus de antiqua eccle-
siae disciplina* p. 98. 100. sqq. luculenter constat

§. LIII.

Aiunt quidem, Stephanum, qui anno CCLV. pontifi-
catui praefuit, affectasse hoc praecipui, vt ad ipsum, tam-
quam supremum episcopum, liceret prouocare. Legitur
etiam haec fabula commenticia apud GRATIANVM, nu-
gatore, parte II. *decreti caussa III. quaestione VI. canone III.*
Verumtamen ipse IOANNES HARDVINVS parte I. li-
bri, qui inscribitur: *acta conciliorum* col. 142. lit. a. perhi-
bet, haec Stephani decreta ab eruditis censerī adulterina.

§. LIIII.

Nec quidquam fidei merentur decreta Anacleti I.,
quem pontificem anno CI. creatum nouimus; leguntur-
que apud GRATIANVM *caussa II. quaestione VI. canone III.*
distinctione XXII. canone II. et apud IO. HARDVINVM d. I.
col. 63. sqq. qui tamen eruditis ipsis, qui sacra profitentur
pontificia, has epistolas Anacleti adulterinas videri, nota-
uit in margine. Itemque decreta Sixti I. qui anno CXXX.
pontifex est factus, sunt, eodem obseruante d. I. col. 37.

§. LV.

Vides igitur, irritum esse illorum laborem, qui ope-
ram in eo posuerunt, vt ope decretorum istorum ius ap-
pellandi ad aulam Romanam firment, in quorum numero
iunt ANGELVS PETRICCA A SONNINO et CHRIS-
TIANVS LVPVS. Nec alicuius momenti est canon LXXI.
concilii Nicaeni, qui legitur apud IO. HARDVINVM d. I.
col. 491. Commonefecit enim hic col. 477. se inde ex
Arabica versione istum promississe canonem.

§. LVI.

Afri vero legationem miserant Constantinopolin et
Alexandriam, quae concilii Nicaeni vera inuestigaret ex-
empla;

empla; quumque hi legati domum reuerterent, falsitas canonis patuit omnibus, PETRVS DE MARCA *de concordia sacerdotii et imperii* libro VII. cap. XV. col. 1053.

Quin si verus esset hic canon, numquam tamen eum obseru-
runt Orientales, et Afri, docente EMVNDO RICHERIO in *hi-
storia conciliorum generalium* libro I. capite VI. §. VIII. p. 114.
Atque de his facit fidem canon XXII. concilii Mileuitani II. apud
IO. HARDVINVM d. I. col. 122. Adde IOSEPHVM BING-
HAM volumine III. *originum ecclesiasticarum* libro VIII. capite
I. §. XI. p. 395. V. C. IO. GEORG. PERTSCHIVM in *dem Ver-
such einer Kirchen-Historie des vierten Jahrhunderts* P. I. p. 685.
et IACOBI FRIDER. GEORGII *grauamina aduersus sedem Ro-
manam* p. 386. sq. Mirro tamen Orientem et Africam, quia satis
est, notasse, populos, qui terras ad occidentem inhabitabant, ad
curiam Romanam sensim prouocare coepisse. BERNHARDVS ZE-
GERVS AB ESPEN in *iure ecclesiastico* parte III. titulo X. capi-
te I. p. 1092.

§. LVII.

Multas quidem ineptias CHRISTIANVS LVPVS,
quondam professor Louaniensis et Eremitarum S. Augu-
stini gregalis de iure appellandi Romam extulit, atque hoc
institutum antiquissimum garruiuit, in libro quem vocat *di-
uinum ac immobile ius S. Petri apostolorum principis circa
omnium sub coelo fidelium ad Romanam eius cathedram ap-
pellationes, Moguntiae* CIO IOCLXXXII. et parte VIII. ope-
rum eius, itemque tomo VI. *bibliothecae maximae pontifi-
ciae* IO. THOMAE ROCABERTI. Egerunt quoque de
hoc argumento ANGELVS PETRICCA A SONNINO *de
appellationibus omnium ecclesiarum ad S. Petri cathedram,*
apud eundem ROCABERTVM tomo III. et LAELIVS
IORDANVS *de caussis episcoporum ad papam deferendis,* ibi-
dem tomo XV. pariter edito, itemque NATALIS ALE-
XANDER in *historia ecclesiastica veteris nouique testamenti*
tomo III. p. 337.-359. ac tomo V. p. 165.

Etiam LVDOV. ELLIES DV PIN I. d. dissertatione II. ca-
pite I. II. et V. C. IO. GEORG. PERTSCH c. I. P. I. capite V.
§. XVIII. sqq. p. 670.-685. LVPVM nugatorio argumentationis
genere

genere vsum fuisse, clarissime commonstrauerunt. Neque FRANCISCVS BOSQVETVS in rarissimis *ad Innocentii III. epistolas notis* p. 7. rem acu tetigit, dum ope Augustini prouocationes ad curiam Romanam probare contendit.

§. LVIII.

Fundamentum appellationis ad pontificem in eo posuit CHRISTIANVS LVPVS, vt hanc enatam fuisse credat ex Christi effato Lucae XXII. commate 32. *Tu vicissim aliquando recreatus CONFIRMATO frâres tuos.* Ex qua Christi lege appellandi ius profectum fuisse statuit, appellationibusque, Romam susceptis, nullam synodum, nullum concilium, nullum pontificem derogare posse, auctumat p. 580. d. l.

§. LVIII.

Quamuis autem constitutiones Caroli M. et Ludouici pii titulo CCCXV. libro VII. *capitularium* parte I. col. 1094. episcopo accusato, Romam prouocare permittunt, id quod etiam dicto capitulari titulo CLXXIII. col. 1061. et titulo CCCCXII. col. 1114. titulo CCCCXXXVIII. col. 1124. legitur, et libro VI. *capitularium* parte I. titulo CCCCI. col. 1000. et additione III. col. 1198. sqq. titulis XXVI. XXVII. XXVIII. XXVIII. et XXX. de appellatione episcoporum ad pontificem agi vides; sanxerat tamen e contrario Carolus M. canone VI. concilii, quod Francofurti ad Moenum anno 1000. erat congregatum, vt si episcopi causam decidissent, atque metropolitanus litem postea dirimere nec posset nec vellet, litigantes imperatorem ipsum adirent, teste IO. HARDVINO l. c. parte III. col. 905.

§. LX.

Constitutum quoque reperitur anno 1000. canone X. concilii Aquisgranensis, ne quis facile a decreto episcopi prouocaret, atque si quis appellare cuperet causam, hoc fieret cum metropolitani consensu, IO. HARDVINVS d. l. parte III. col. 829.

D 3

§. LXI.

§. LXI.

At vero Gregorius III. qui pontificatus anno 1000 XXVII. praefectus est, litteras dedit ad vniuersos episcopos, quibus significauit, Aldricum episcopum non alibi, quam apud pontificem posse accusari. Vide CAESARIS BARONII *annales ecclesiasticos* ad annum 1000 XXXVIII. n. 2. et IO. HARDVINVM l. c. parte III. col. 1269. Verumtamen contra eas litteras pontificales Hincmarus Remensis in *libello proclamationis contra Hincmarum Laudunensem episcopum*, nulla habita ratione appellationis ad pontificem, ferri posse sententiam contendit, vt liquet ex concilii Duziacensis actis, quod anno 1000 LXXI. habitum fuit, IO. HARDVINVS d. I. parte V. col. 1283 - 1285.

§. LXII.

Ex quo deinde adulterinae decretales nempe can. 1. dist. 80. can. 1. dist. 99. C. 2. quaest. 6. can. 3. can. 1. dist. 17. receptae sunt, appellationes maiora ceperunt incrementa. His enim diuersae archiepiscoporum, primatum, patriarcharum instantiae, quasi inde a saeculo II. vtitatae, incrustantur, omnibusque christianis ad pontificem, sine medio, appellare permittitur.

§. LXIII.

Saeculo itaque VIII. per Pseudo-Isidorum publicatis spuris illis ac famosis epistolis decretalibus sub nominibus veterum pontificum, admodum frequentes esse coeperunt appellationes. BERNHARDVS ZEGERVVS AB ESPEN parte III. *iuris ecclesiastici vniuersi* titulo X. §. VI. p. 1092.

§. LXIII.

His rebus effecit aula Romana, vt omnes causas, etiam in prima instantia, ad sua attraheret subsellia, et in iurisdictione contentiosa, veluti in beneficiorum collatione, ordinarios supplantaret, CLAVDIVS FLEVRY parte III. capite XXIII. §. III. p. 744. *institutionum iuris ecclesiastici*.

§. LXV.

§. LXV.

Ideo Romae admittebantur appellationes ab episcopo vel quouis inferiori iudice, omisso medio. Quin etiam appellationum tanta exstitit multitudo, quantam vix animo tibi conciperes. Nam Romae admittebant appellationes ab interlocutionibus, ac tum postea caussa principalis, immo saepe caussa primae instantiae euocabatur.

§. LXVI.

Mira igitur hominum frequentia variis ex caussis, nullo iuris ordine obseruato, Romanum pontificem appellauit. Nullus enim iure pontificio fuit certus modus, nulla regula certa concedendi rescripti, quo lites de proprio foro euocabantur; sed summus pontifex motum animi sui componebat ex diuersis caussis, habita ratione rerum et personarum. IANVS A COSTA *in commentario in decretales Gregorii VIII.* p. 69.

§. LXVII.

Quare s. BERNHARDVS eiusmodi prouocationes non refugia sed effugia vocauit, et *in consideratione ad Eugenium III. pontificem* libro III. capite II. de appellationibus eiusmodi valde conquestus est. Vide *operum* eius tomum III. p. 3. et 11. Nec praetermittenda erit epistola eiusdem CLXXVIII. tomo I. *operum* p. 77. quam Innocentio II. anno CIƆCXXXVIII. de eodem scripsit argumento. Vide NATALEM ALEXANDRVM d. l. tomo VI. p. 543. sq. Pariter IVO Carnotensis epistola CLXXI. et CCXVIII. et HILDEBERTVS Turonensis, ad Honorium III. pontificem scribens, hos abusus asperioribus verbis, sed sine vlla contumelia perstrinxerunt, NATALIS ALEXANDER d. l. p. 544. Propterea idem ille s. BERNHARDVS purpuratorum patrum consistorium depinxit tanquam tribunal, decisione litium infinitarum occupatum, atque „ipsam curiam,“ Romanam reis, actoribus, procuratoribus, sollicitatoribus, aduocatis oneratam, qui ex toto orbe Christiano, eo confluerent. „

§. LXVIII.

§. LXVIII.

Ad haec quum metropolitani et primates sequerentur exemplum pontificis; appellationibus friuolis talibusque, qualium spes omnis frustrabatur appellantes, nihil frequentius, nihil magis tritum, nihil magis quotidianum aetas illa vidit. Non tantum a sententiis, sed et ab ordine litium tractandarum consueto, a factis, quae in iudicium nondum erant adducta, ab interlocutionibus, lenioribus obiurgationibus episcopi, a superioris admonitione appellare fuit vsitatum. Admissae sunt appellationes vagae, nec fixae nec fundatae, prouocationes a querelis non solum illatis, sed etiam inferendis atque futuris. Eaedem appellationes, in plures annos protrusae, penitus in omni generis fraudes et improbissimas fallacias degenerauerunt.

CLAVDIVS FLEURY c. l. p. 745.

§. LXVIII.

Dignissimi hi- abusus visi fuerunt PETRO DE FERRARIIS, ICto Ticinensi, quibus stomacharetur. „Quod
 „ideo prouiderunt, inquit, vt quaeſtiones in cu-
 „riam traherent, et eorum auaritiam satiant, quod ta-
 „men numquam facient, quia clericorum animus et appetitus
 „prae ceteris est anxius in pecuniis cumulandis contra ho-
 „nestatem communem et fidem Deo promissam, non at-
 „tendentes, nec studentes bonis moribus, nec scripturam
 „diuinis quam moralibus.

§. LXX.

Quapropter per concilia Lateranensia duo Alexander III. et Innocentius III. medelam se quaesituros his appellationum vitiis simularunt, vetantes, „ne in multis casibus
 „particularibus, et generatim ab interlocutoriis, per de-
 „finitiuam reparabilibus, item a correptionibus, ceteris-
 „que ad disciplinam pertinentibus monitionibus, veluti
 „episcopi visitantis, aut superioris, regulares increpantis,
 „appellaretur.

§. LXXI.

§. LXXI.

Praeterea concilio Lateranensi III. quod Innocentius III. anno CI^oCCXV. ad omnem funditus rationem et libertatem eradicandam celebravit, sancitum fuit, „ne quis ultra bidui viam extra suam dioecesim per litteras apostolicas ad *iudicium trahi* possit, nisi de assensu partium fuerint impetratae, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem. „ IOAN. HARDVINVS parte VII. *conciliorum* p. 47. adde cap. 38. X. *de rescriptis*. Ne dicam de concilio Lugdunensi II., quo iste appellationum abusus reprehenditur, teste NATALI ALEXANDRO d. l. tomo VII. p. 421.

§. LXXII.

Concilii Basileensis assessores, damnatis euocationibus ad curiam Romanam, VIII. kalendas Februarii anno CI^oCCCCXXXVIII. sessione XXXI. constituerunt, vt in locis, quae quatrimum a Roma absunt, omnes caussae, exceptis maioribus et aulae Romanae referuatis, a iudicibus loci tractarentur ac definirentur. Idem sanxerunt, vt appellationes semper ad iudicem, proxime superiorem, neutquam autem, omisso medio, ad eius superiorem, si is vel maxime pontifex esset, deferrentur. Vide *sacrosancta concilia studio* PHILIPPI LABBEI et GABRIELIS COSARTII tomo XII. p. 602. §. I. p. 1426. et IOANNEM CABASSVTIVM in *notitia ecclesiastica historiarum conciliorum et canonum* p. 552.

§. LXXIII.

Adhaec sancitum fuit, vt prouocationes, ad pontificem delatae, mandentur legato, vsque dum descriptus litium ordo terminatione litigantium fuit conclusus. Qui secus fecerit, poena tenetur, qua cuncta sunt habenturque nulla, et aduersario impensas resarcire iubetur.

§. LXXIII.

Tum concilium Tridentinum, sessione XXIII. capite XX.

E

te XX.

te XX. *de reformatione* decreuit, vt prima quidem instantia coram ordinario iudicio obseruetur, ita tamen, vt lis intra biennium finiatur, quod si fiat, tum demum per gradus appellandum, neque commissionibus neque auocationibus neque appellationibus incongruis locus dandus, referuatis tamen pontifici causis arduis. Vide *sacrofancta concilia* PHILIPPI LABBEI et GABRIELIS COSSARTII tomo XIII. p. 893. sq. Qua ratione vero sint terminandae, statuitur sessione X. d. l. p. 254. Deinde constitutum sessione XXII. capite VII. *de reformatione*, vt sanctio, quae in capite *Romana* X. in VI. legitur, in appellationibus obseruetur, IOANNES CABASSVTIVS in *notitia ecclesiastica historiarum conciliorum et canonum* p. 552. Postremo Vrbanus VIII. pontifex modum appellationibus praefiniuit tomo III. *magni bullarii Romani* LAERTII CHERVBINI aliorumque, p. 27. §. XXXVII.

§. LXXV.

Dixeram (§. LII.), clericos etiam iudicauisse de litibus ciuilibus. Aegerrime tulerunt hos conatus summi imperantes.

§. LXXVI.

Quum vero controuersiae laicorum ad subsellia iudicum ecclesiasticorum attraherentur, vel per prouocationes eo deferrentur; inde fuerunt profectae appellationes, quas vocant, tamquam ab abusu. Estque talis, ab abusu dicta, prouocatio, querela de iudice ecclesiastico, potestatis suae fines egresso, hoc est, aliquid contra iurisdictionem ciuilem, siue generatim aduersus libertatem regni auso.

§. LXXVII.

Incognitae fuerunt in Gallia hae appellationes tamdiu, donec post annum MDCCCLXXXVI. increbescerent, notante ANTONIO DADINO ALTESERRA in *ecclesiasticae iurisdictionis vindiciis aduersus Carolum Feuretum* libro VIII. capite VIII. p. 298.

§. LXXVIII.

§. LXXVIII.

Interea tum Venetis, tum Hispanis, tum Siculis, tum Gallis, tum Germanis hoc remedium saepe auxilio est contra eiusmodi appellationes.

Quin etiam appellari potest a decreto seu rescripto ipsius pontificis. Nam si de bulla vel rescripto pontificis lis est, reuerentiae causa non a rescripti concessione, sed eius executione appellandum, ut pars aduersa magis illa, quae in iudicio facta sunt, quam pontificis oraculum, impugnare videatur. CLAVDIUS FLEURY d. I. p. 753.

§. LXXVIII.

Etenim abusum appellationum ad Romanam curiam aegerime tulisse imperatorem Henricum III., docet LAMBERTVS Schafnaburgensis apud IOANN. PISTORIUM p. 190. *scriptorum rerum Germanicarum.*

„Iamque, ait, in eo res vertebatur, ut Thuringi, improbata „synodo, sedem apostolicam appellarent. Sed rex sub attestatio- „ne nominis diuini affirmabat, se in eum, si quis id praesumis- „set, capitali sententia animaduersurum, et omnia, quae eius es- „sent vsque ad internecionem dissipaturum. „

§. LXXX.

Neque concessit imperator Conradus III., ut aliquis ciuium suorum Romam appellaret. Etenim auctor est OTTO FRISINGENSIS libro I. *de gestis Friderici I.* capite LXXII. p. 446. caesarem Ultraiectenses, quia Romam appellauerant, maiestatis reos peregisse. Ipse imperator Fridericus I. multam ab Ultraiectennis ideo exegit, OTTO FRISINGENSIS d. I. libro II. capite III. p. 448.

§. LXXXI.

Et quod maximum est, ne in ecclesiasticis quidem controuersis appellationes permittebant Germani, sicubi talis prouocatio libertati ecclesiarum repugnabat, prout constat ex Innocentii III. pontificis, sententia, quam anno CIOCLXXXVIII. in causa abbatis Pegauiensis et Merseburgensis antistitis tulit.

Etenim reportarat ille ob accessum ad curiam Romanam quaedam priuilegia, quod moleste ferebat imperator, cogens abbatem, vt illa produceret. Interea hic prouocabat ad pontificem, quam ob causam caesar iussit, hunc monachorum praefectum munere abdicari. Multis verbis exposita haec lis est in *reliquiis MSC. omnis aeni diplomatum* IO. PETRI DE LVDEWIG tomo II. p. 201 - 208.

§. LXXXII.

Imperator Fridericus II. clericos sua iurisdictione peruerse et improbe uti, est valde conquestus.

Hinc in litteris, ad Gallos anno c10 cc xxxv. scriptis, „item, inquit, in eo iniuriam perpeti ordines, quod praedicti summi pontifices in praedictum iurisdictionis et honoris regum et principum praedictorum, ad petitionem clericorum seu laicorum cognitionem caussarum de rebus temporalibus, possessionibus feudalibus, seu burgenfaticis, in ecclesiastico foro tractandas recipiunt et committunt, MELCHIOR GOLDASTVS parte I. constitutionum imperialium p. 306. §. III. IO. FRIDERICVS PFEFFINGER libro III. VITRIARII illustrati, titulo III. §. XXII. P. 437.

§. LXXXIII.

Friderico, de quo dixi, magni animi imperatori litterarumque amantissimo, res erat cum Innocentio III. homine callido et supra omnem modum ambitioso, qui multa fecit tyranno, quam Iesu Christi legato digniora. Nec file-re fas est constitutionem imperatoris Ludouici Bauari, quam de iuribus imperii promulgauit anno c10 ccc xxxviii. vbi adiectis grauissimis poenis eiusmodi appellationes prohibet.

§. LXXXIII.

Imperatorem Sigismundum prouocationem Erici, Lauenburgensium ducis, qui anno c10 cccc xxxiii. ob se- ptemuiratus saxonici litem, concilium Basileense appella- uerat, admodum moleste tulisse, patescit e litteris Sigis- mundi, anno c10 cccc xxxv. datis.

§. LXXXV.

Imperator Fridericus III. iusserat, ab Osnabrugensibus comi-

QVIBVS APPELL. GERM. ROMAM DELATAE. 37

comitem Hoiensem captivum dimitti. Sed, quod hi Basileam appellassent, imperator eos proscripsit, IO. HENR. MEIBOMIVS parte II. *scriptorum rerum Germanicarum* p. 256.

§. LXXXVI.

Idem imperator irritam declaravit appellationem Gebhardi, praefulis Halberstadiensis, ad Sixtum III. pontificem. Is enim contra Quedlinburgensem antistitam ob pagum Ditsfurt, caussa in iudicio caesaris ceciderat. Vide libellum, qui vocatur *in Sachen Braunschweig contra Hildesheim, remissionis, ausführliche relation und Bericht* p. 359. et FRIDERICI ERNESTI KETTNERI *antiquitates Quedlinburgenses* p. 263.

§. LXXXVII.

Hinc in querelis Germanorum, quas grauamina nationis Germanicae sub imperatore Friderico III. vocant, capite X. p. 225. apud IACOBVM FRIDERIC. GEORGIVM talia leguntur: „item quod in partibus nostrae nationis, „quae ultra quatuor diaetas a curia distant, omnes caussae, „maioribus, nec non electionum ecclesiarum sedi apostolicae immediate subiectarum, exceptis, in partibus terminentur.

§. LXXXVIII.

Et apud MELCHIOREM GOLDASTVM parte XXIII. *politicorum imperialium* p. 1038. querela decima anno MDCCCXXXII. scripta, ita se habet: „caussae, quae in „Germania, in qua docti et iusti iudices sunt, terminari „poterant, ad *tribunalia Romana* indistincte trahuntur, quod „S. Bernhardus ad Eugenium papam scribens, valde reprobare videtur.

§. LXXXVIII.

Firmat, quae huc transcripsi, cancellarius Moguntinus, Martinus Meyr, qui Aeneae Syluio anno MDCCCLVII.

ita scripsit: „caussae, quae tractandae terminandaeque in
„his partibus fuerant, ad apostolicum tribunal indistincte
„trahuntur. MELCHIOR GOLDASTVS d. l. p. 1039.

§. LXXXX.

Item hac de re valde fuit conquestus Dietherus, praeful Moguntinus, quod nempe Romani portentur lites et caussae Germanorum, ubi pontifex, tamquam Apollo Delphicus oracula caneret, et pro libidine ius diceret. Quem iam pontificem pactis, toties initis, obtemperare? ac ne decreta quidem concilii Basileensis curare, quae nuper consensu omnium Christianorum facta essent, sed illa obterere aut abolere, ut Germanis pecuniam auferret, ut genti simplicissimae, tamquam fatuae, aeterno gentis opprobrio os oblineret illuderetque. PAVLLVS HACHENBERG in *historia Friderici I. Electoris Palatini* p. 100.

Loquitur autem Dietherus de Pio II. pontifice Romano, sene imperioso et auaro, qui in Germania aliquando versatus, opes viresque regionis perspexerat. Verebantur itaque Germaniae ordines, ne indomita hominis superbissimi libido totam euerteret libertatem. Est, de quo loquor, Pius II. is, qui antequam in solium pontificale euheretur, Aeneas Syluius dicebatur. Verum, quae de potestate pontificis recte senserat et scriperat purpuratus, ea pontifex non sine dedecore deleuit ac repudiavit, IO. LAVRENTIVS MOSHEMIVS l. d. p. 818.

§. LXXXXI.

Interim ipsi ordines regni interdum pontifici se vendendi tradebant ansam. Siquidem Fridericus I. Palatinus septemuir, quum sententia aduersus ipsum ferretur, anno MCCCCLVIII. supremum rei sacrae antistitem appellauit, et ab Eystettensi reddi rationem sententiae, quam arbiter controuersiae creatus, pronuntiauerat, poposcit. CHRISTOPHORVS LEHMANNVS *chronicorum Spirensium* libro VII. capite CIII.

§. LXXXXII.

Idem septemuir, quum Philippum Palatinum sibi filium

lium adoptauisset, eumque heredem scripsisset anno CIOCCCCII. Fridericus plurimum et praefidii et auctoritatis cernens in consensu pontificis Romani, transmissis ad Nicolaum V. litteris, rogauit, vt decreto adoptionem sanciret et potestate sua iussuque confirmaret. Is statim rescriptum diuulgauit luculentum atque vtile Friderico septemuiro nouo, quo imperium, comprobata adoptione, diligenter commendauit Germanis. PAVLLVS HACHENBERG d. l. p. 35.

§. LXXXIII.

Melius et sibi et ciuibus suis et libertati Germanicae prospexerunt Saxoniae duces, qui in conuentu Numburgensi anno CIOCCCCLXXXVIII. teste IOAN. IOACHIMO MÜLLERO parte II. *des Reichstags-Theatri Maximiliani I.* actu III. capite XXVII. p. 105. ita constituerunt §. III.

Hinfüro zu Vorfügen, daß werntliche Personen wissentlich umb werntliche sachen nicht für geistlich gericht gezogen werden; So es aber vber mögentlichen fleiß vnwissentlich also verborgener weisse von ymants anders fürgenommen vnd erlanget würde, daß doch der cleger dem beklagten in expens condemnirt und verteylt werde. So auch werntliche personen umb geistliche sachen, als ehebruch oder anders fürgenommen, und durch gericht beschuldiget werden, daß denselben strafe oder buße - zu entledigen, er dann solch gerüchte vngenusam angezeigt und ferfür ist, nicht aufgelegt werden etc.

§. LXXXIII.

Et iamiam anno CIOCCCCXXXVI. edixerat Guilielmus Saxoniae dux §. III. *der Landes-Ordnung*, ne quis ciuium fuorum tum in cauffis sacris tum in ciuilibus controuerfis ad extera iudicia prouocaret: *vor ausländischen Gerichten soll niemand stehen.* Vide FRIDERICI RVDOLPHI *Gotham diplomaticam* parte V. in appendice p. 224.

§. LXXXV.

Imperatoris Maximiliani I. prostat rescriptum anno CIOIOV. datum, qua mulctam centum marcarum auri illis dixit,

dixit, qui praeposito, senatui canonicorum Treuirensium, horum decurioni, quem decanum appellant, vel huius collegii socio redituum quidquam persolueret, quoniam hi Romae coram Iulio II. pontifice intendissent actionem Philippo, Virnebergae comiti. MELCHIOR GOLDASTVS tomo III. *imperatorum augustorum S. R. I. recessuum, constitutionum, ordinationum et rescriptorum* p. 659.

§. LXXXXVI.

Quum anno CIOCXII. quidam appellassent aulam Romanam ob sententiam, quam tribunal supremum camerale pronuntiauerat, appellantis irrogata fuit multa ingentis pecuniae.

Verba sententiae transcribam : daß denselben beklagten IIII. appellation von einer Vrtheil an diesem Keyf. Chammergericht gesprochen, an Böhliche Heiligkeit gethan, demselben Chammergericht insinuiert, als zu schmach, veracht und verlezung Keyf. Maiestät hoheit und zu Abbruch derselben Maiest. und des heiligen reichs obristen iurisdiction, frewenlich fürgenommen, keins wegs gezimpt, sie auch derhalben in die Peen des rechten und ander mercklich buß vnd straf verwirckt haben, darinn wie sie gefallen seyn, erkleren, und solch peen, buß, verwirkung hie mit dieser Vrtheil auf 100. marck löetigs Golds in den keyserlichen und reichs fiscum zu bezahlen, messigen, und ferner erkennen, daß dieselben beklagten dem genandten fiscal kosten und schaden darumb erlitten, auff rechtlich messigung ausrichten sollen. vide RAPHAELIS SEILERI cammergerichts bey und endurtheil p. 50.

§. LXXXXVII.

Quid hac de re actum sit, Carolo V. imperante, qui eiusmodi prouocationes aegerrime tulit, docet caput V. *grauaminum Norimbergensium*, quae anno CIOIOXXIII. fuerunt exhibita hunc in modum :

„Quum nedum iuris ratio, sed et rei ipsa series postulet, vt distincti sint iurisdictionum limites, et vt quilibet ordinarius suis sit finibus contentus, alterumque in exercenda iurisdictione non disturbet : minime tamen pontifices Romani pro tempore existentes,

QVIBVS APPELL. GERM. ROMAM DELATAE. 41

„stentes, aequitatem hanc communem considerarunt, sed neglecta
„hac, ad petitionem personarum ecclesiasticarum, *laicos* non ra-
„ro *in causis etiam prophanis*, puta hereditatum, aut pignorum,
„et *in prima quidem instantia*, coram se *Romam citari* ac in ius
„vocari fecerunt. Quae res nedum ita, vt praedictum est, in ius
„vocatis, sed et *totius Romani imperii ordinibus* cedit in iactu-
„ram, perniciem, contemptum ac iurisdictionis dehonestationem
„deminutionemque. „ IACOBVS FRIDERICVS GEORGIVS
d. l. p. 336. sq. et vir cum in his causis exercitatus, tum in rebus
Germanicis multum et saepe versatus HENRICVS GOTTLIEB
FRANCVS de *grauaminibus nationis Germanicae Norimbergen-*
sibus p. 18. sq.

§. LXXXVIII.

Claris argumentis signisque iam lucet, imperato-
res ordinesque, quos saeculares vocant, de libertate ec-
clesiarum Germanicarum satis superque cogitauisse, ac
rationem salutis earum habuisse plurimam. Si quam er-
go ecclesiasticae libertatis oppressionem sensit Germania,
quam tamen frequentissimam esse, explorata est veritas, hoc
incommodum ipsis adscribendum foret praefulibus. Sunt
hi religionis sane studiosissimi et pertinaces ecclesiasticae
suae conditionis defensores. Nihil etiam intermittunt,
quod probare principes possit, quum et ingentis impensae
palatia et domos superbe instruunt. Immemores tamen,
nisi principes imperiique ordines forent, se meliori con-
ditione futuros, quam Italiae aliorumque regnorum prae-
fules. Doctrina enim, quam ADAMVS CONTZEN de
pace Germaniae capite III. p. 436. proposuit, quod nimi-
rum imperium in Germania sit per ecclesiam et primaria
membra imperii suam dignitatem habeant, quia sint eccle-
siastici, tota ex fictis commenticiisque rebus constat.

F

SECTIO

SECTIO TERTIA. DICENDI ORDO.

- §. LXXXVIII. *Aridae et ieiunae rationes, quibus fucata pontificis maiestas nititur.*
- §. C. *Germaniae quidam populi, qui omnia cum superstitiosa sollicitudine et miseria credunt. Nemo, nisi imbecillus animus pontificis auctoritatem concipit.*
- §. CI. *Quum plerique superstitione anili sunt imbuti, mirum non est pontificis maiestatem fuisse corroboratam, hocque malum ingrauescere in dies per legatos pontificales.*
- §. CII. *Alii sunt legati pontificis primarii, alii, quos nuntios nominant.*
- §. CIII. CIII. *Horum iura.*
- §. CV. CVI. *Vetustas eiusmodi legatorum.*
- §. CVII. *De legatis natis, immunita ac debilitata horum auctoritas.*
- §. CVIII. *Collatio legatorum et proconsulum, quam pontifices fecerunt. Insignia legatorum pontificiorum.*
- §. CVIII. *Ad hos prouocari nequit aliter nisi gradatim. Instantiae, ut vocant, iudiciorum sacrorum.*
- §. CX. CXI. CXII. *Fora sacrarum in Germania prouinciarum, alterum altero superius.*
- §. CXIII. *Duplicem antistites Germanici sustinent personam, eorumque vicarii.*
- §. CXIII. *Qua distinctione neglecta, libertas ecclesiarum Germanicarum permultis onerata est malis, quae in infinitum serpsere.*
- §. CXV. CXVI. *Idcirco qui appellarunt vicarium antistitis Coloniensis ob controuersias ciuiles, occasionem captauerunt prouocandi ad pontificis legatum.*
- §. CXVII. *Prudentia Francisci Ludouici antistitis Treuirensis et cura pro libertate Germaniae.*
- §. CXVIII. *Discrimen caussarum sacrarum et profanarum.*
- §. CXVIII. CXX. CXXI. CXXII. *Enumerantur illae, et quae his sunt*

- sunt propinquae, et quae mixtae sunt naturae.
- §. CXXIII. De causis profanis. Lites de his vicarii praesulum, vulgo officiales, diiudicant, non tamquam antistitum vicarii, sed qua principum vicem suppleant.
- §. CXXIII. Lites ordinis sacri de clientelis sunt causae profanae.
- §. CXXV. CXXVI. Necessitas novae legis latiois, qua fines regantur causarum mixti fori et sacrarum. Illustratur haec res exemplo. Optata, ne antistitum vicarii de rebus profanis possint cognoscere.
- §. CXXVII - CXXVIII. Forma iudicii, quod pontificalis exercet legatus. Formula sententiae et edicti, vulgo mandati. Proponitur exemplar, qua ratione pontifices controuersias Germanorum tractauerunt.
- §. CXXX. Auctoritas, quam legatis suis dare consuevit pontifex, ad negotia facienda.
- §. CXXXI - CXXXIII. De supremo pontificis tribunali, cui rota nomen.
- §. CXXXV. Ratio multitudinis causarum, quae ad hoc iudicium deducuntur.
- §. CXXXVI. Prima Germanorum legis datio contra legatos pontificis, qui manus sine intermissione porrexerunt in res Germanorum. Verba pactionis Ferdinandi III.
- §. CXXXVII - CXXXVIII. Secunda legis latio anno MDCLIII. Quae illustratur.
- §. CXXXIX. Tertia et quarta legis datio aetate imperatorum Leopoldi et Iosephi.
- §. CXXXI. Quinta legis latio quum Carolus VI. ad reipublicae Germanicae gubernacula accederet.
- §. CXXXII - CXXXIII. Ratio huius sanctionis. Germani praesules magis inclinati ad pontificis partem, quam ad libertatis suae iura.
- §. CXXXV - CLVIII. Frequentia facinorum, quibus pontificii legati manus iniecerunt Germanorum tribunalibus. Exempla Fürstenbergii, Rensingii, consiliariorum Colonienfis antistitis, Counottii, Auwachiorum, Redingii, Thorunienfis antistitae, Amersbeckii, Grasii, Creuzlingensis praesulis, Huigenii, Sierstorfsii, Piccartae, aliorum.
- §. CLX. Dominatus pontificalis, quo opprimere studet Germaniam, clarissima documenta.
- §. CLXI. Fucatae quas horum facinorum dant rationes, in primis BELLARMINVS.

SECTIO TERTIA

DE
LEGATIS PONTIFICALIBVS
ET DE SUPREMO TRIBVNALI ROMANO
ROTAM VOCANT IN REM GERMANORVM
IUDICIARIAM SE INFERENTIBVS
ET INTRVDENTIBVS.

§. LXXXXVIII.

Tametſi inuictis iam comprobatum fuit argumentis et quidem ab ERNEſTO SALOMONE CYPRIANO in optimo et vtiliſſimo libro *vom Urfprung und Wachsthum des Pabſthums*, DAVIDE BLONDELLO *de la primauté en l' Eglise* et IOANNE LAVNOYO tomo VI. epistola vltima p. 402. ſqq. pontificem Romanum neque vicarium eſſe Jeſu Chriſti, neque ſupremum mundi dominum; nihilo tamen ſecius praefulem Romanum re ipſa haec iura exercere, moti admiratione, conſpicimus, ipſumque in eorum poſſeſſione vel quali conſiſtere videmus.

§. C.

Interim illius auctoritas non vbiuis aequae eſt magna. Enimuero ille vel ab infima plebe Germanica pro regionum diuerſitate diuerſa colitur reuerentia et obſeruantia, ita, vt, docente IOACHIMO CHRISTOPHORO NEMEITZIO p. 251. *Der Nachleſe beſonderer Nachrichten von Italien*, in ditionibus Paderbornenſibus et Monafterienſibus pontifex paene deus habeatur, quem tamen Sueuica plebs tanti non facit. Quin etiam Romae dantur homines, qui acribus verbis increpant illos imperatores, qui in culpa fuerunt, quod pontificis auctoritas ad tantum aſcenderit faſtigium, adeo vt caput aperire videas quosdam, quum aedes Creſcentiorum praetergrediuntur, quippe qui inſul-

tanti-

tantibus in omnes pontificibus se fortiter opposuerunt. IO. GEORG. KEYSLER l. d. p. 635. Adde DAVIDEM BLONDELLVM de *formula regnante Christo* p. 190. §. III.

§. CI.

Exercet igitur pontifex sua iudicia tueturque suam auctoritatem ope legatorum, quos instar proconsulum et praesidum prouinciae per Europam circummittit, quibus tamen sine litteris, quas vocant, credentialibus fidem haberi vetuit pontifex, LVDOVICVS ENGEL in *collegio vniuersi iuris canonici* libro I. titulo XXX. n. 8. p. 191.

§. CII.

Loquor enim de legatis, quos opponunt illis a latere vocantque cum mandati formula, FRANCISCVS BOSQVETVS l. c. p. 225. Mitti hos ad exemplum discipulorum Christi, auctor est INNOCENTIUS III. libro III. epistola CIIII. p. 628. adeo vt, quod per hos pontifex agit, per se ipsum fecisse censeatur. Et sicut Deus facit angelos suos spiritus illosque mittit, ita pontificem imitari Deum, dum legatis vtitur, ait iste libro III. epistola XVI. p. 531.

§. CIII.

Eiusmodi legatus alter pontifex vocatur, obseruante IANO A. COSTA in *commentariis ad decretales Gregorii VIII.* p. 282. Hos iurisdictionem exercere propriam, non delegatam idem auctor est p. 150. Quare muneri eorum mors pontificis finem non facit, idem p. 154. Curant autem primum in prouinciis supremam in ecclesiasticis gubernationem et inspectionem, dein principes ac plebem in fide et amore erga pontificem conseruare student, tum constitutiones pontificales in vsum deducunt, aut, si hoc fieri nequit, pontifici id significant, postremo iurisdictionem quotidie exercent, et quae ad salutem ecclesiae facere videntur, obseruant. Docent hoc auctoritates legatorum, quas facultates vocant, quarum summam dabo infra §.

CXXX. Cuncta enim hic redeunt ad potestatis formam, teste IO. BAPT. cardinali DE LVCA *discursu XXXIII. ad concilium Tridentinum* n. 33.

§. CIII.

Quae sint eorum negotia in Gallia Belgioque, exposuit BERNHARDVS ZEGERVVS AB ESPEN l. c. titulo XXI. §. XVII. p. 160.

§. CV.

Vetustum est et iam saeculi V. institutum, quo Romanae legationes in aula regia per longum temporis intervallum haeserunt. Sic Leo M. qui anno CCCCXXX. pontificatui coepit praeesse, Iulianum misit, ut prouideret, ne haeresis Nestoriana vel Eutythiana inualesceret, LEO MAGNVS epistola LXXXVI.

§. CVI.

Postea saeculo VI. tales legati et quidem Iustiniano imperante, apocrisarii, responsales fuere dicti. PETRVS DE MARCA d. l. libro V. capite XVI. IANVSIA COSTA l. c. p. 150. BERNHARDVS ZEGERVVS AB ESPEN l. c. p. 153. Interim et qualitas et potestas legatorum pontificis inde a Nicolao I., qui rei Christianae anno MDCCLVIII. praeesse coepit, repetenda videtur. IVSTVS HENNING. BOEHMER libro I. titulo XXX. §. VIII. *iur. eccl. Prot.*

§. CVII.

Quo maiori autem splendore praediti essent legati, praesulibus quibusdam stabilem atque perennem legationis curam mandarunt pontifices, eosque legatos vocarunt natos. Verum Innocentius III. horum infregit iura, effecitque, ut ad legatos missos cuncta remearet auctoritas, hique tamquam pontificis vicarii haberentur. Quare Clemens V., pontifex, cap. 2. X. *de officio legati* in VI. iussit, tales legatos pro ordinariis putari in legationis suae prouinciis. Idcirco eis prouincia sumtus suppeditare debebat necessarios,

rios, id quod VOX NECESSITAS in iureiurando antistitum subobscurè significare videtur.

§. CVIII.

Huiusmodi legatos ad exemplum proconsulum et praefidum mitti, docet cap. 2. X. *de officio legati*. Quemadmodum vero illi se venerabiles insignibus imperii fecerunt et cum cetero habitu se augustiores tum maxime, vbi consularu erant functi. duodecim, vbi praetura, demum sex fascibus cum totidem securibus praebuerunt, EZECHIEL SPANHEMIVS *de vsu et praestantia numismatum* tomo II. dissertatione X. p. 92. ; ita quoque legati pontificis vtuntur pontificalis dignitatis signis, vtpote vestibus rubris, equo frenato stratoque, freno et calcaribus auratis alboque dorsuali. BERNHARDVS ZEGERVVS AB ESPEN l. d. p. 157. §. XXV.

§. CVIII.

Potissima legatorum ratio, quae hic consideranda venit, est appellatio, quae ex decreto concilii Tridentini sessione XXIII. *de reformatione* capite XX. fieri debet peditentim et gradatim (LXXIII.), adeo vt vetitum hodie sit, statim appellare legatum pontificis.

Tot vero ecclesia habet dignitates cum iurisdictione, quot synodos. Igitur tot iurisdictionum numerant gradus. Prima synodus est episcopi, nisi forte, vt debes, et aduoces archidiaconos et archipresbyteros. Secunda synodus est omnium episcoporum totius prouinciae, cui praest metropolitani. Venio ad tertiam synodum, quae est episcoporum multarum prouinciarum, quae vocatur dioecesis primatis. Si vltra numeres synodos multarum dioecesium, occurrent tibi patriarchae. Progredere denique ad τῆς ὀικουμένης synodum, quae tibi dabit summum pontificem. FRANCISCVS BOSQVETVS l. d. p. 5.

§. CX.

Vsitatus est in Germania mos ac tritus, vt, v. g. in Osnabrugensi dioecesi, primum lis deducatur in iudicium archidiaconi; deinde appelletur episcopi vicarius, vulgo officia-

officialis ; tum prouocetur ad metropolitanum, qui est archiepiscopus Colonienſis ; ad haec, ſi cui illius diſpliceat ſententia, appellet legatum pontificis, qui Coloniae Vbiorum commoratur ; poſtremo, vbi nec heic vincat cauſſam, ad ſupremum pontificale tribunal, rotam vocant, prouocare queat. Vide die *Nachricht von der iurisdiction des Officials zu Oſnabrück* ap. IO. PAVLLVM KRESS. in der *Erläuterung des Archi-Diaconal-Wefens*, parte II. p. 138.

§. CXI.

Idem iuris eſſe in dioceſi Hildeſienſi, perhibet IOACHIMVS BARWARDVS LAVENSTEIN in *hiſtoria diplomatica episcopatus Hildeſienſis* p. 179. ſq.

§. CXII.

Par ratio eſt aliorum episcopatum Germaniae, in primis Treuirenſis archiepiscopatus, in quo duo conſtituti ſunt vicarii, vulgo officiales, quorum alter praeeſt Treuirenſi, alter Confluentino conſiſtorio, a quibus ratione cauſarum eccleſiaſticarum ad legatum pontificalem, qui Coloniae degit, prouocatur, et ab hoc lis Romam portatur. IOAN. IACOB. MOSER in dem *Staats-Recht des Churfürſtlichen Ertzſtifts Trier* capite XIII. §. XXXIII. p. 201. ſq.

§. CXIII.

Quum vero Germanici antiſtites duplicem ſuſtinent perſonam, alteram tamquam regionum domini, alteram qua praefules ; et officiales ſunt illorum vicarii : factum inde eſt, vt officiales praeter cognitionem de diſceptationibus eccleſiaſticis ſibi ſumferint facultatem iudicandi de reliquis cauſſis ciuilibus. Quapropter vicarius praefulis Leodiienſis, Monasterienſis, Colonienſis alique vna cum regimine prouinciae iurisdictionem exercent ciuilem. GEORG. MELCHIOR DE LVDOLF de *iurisdictione officialium in cauſſis ciuilibus* volumine I. *obſervationum forenſium* p. 323.

§. CXIII.

§. CXIII.

Ex quo deinde tot incommoda tamquam ex equo Troiano in rempublicam germanicam redundarunt. Si- quidem litigantes coram vicarii tribunali in caussa plane ciuili ansam arripuerunt appellandi legatum pontificis.

§. CXV.

Propterea supremum imperii tribunal Wezlariense perquam moleste fert, si quis in controuersia ciuili prouocet a praefulis Leodiensis vel Monasteriensis vicario, ad Coloniensis antistitis vicarium, vulgo officialem. GEORG. MELCHIOR DE LVDOLF *de iurisdictione officialium in caussis ciuilibus* aphorismo XVI. p. 361. Inde tamen factum, vt Coloniensis vicarius persuaderet praefuli Coloniensi, cameram imperii obstare atque officere iuribus eius metropolitonicis, prout patet e litteris, quas antistes ille ad camerae iudicium et ad iudicem camerae anno MDIO CC XXIII. perscripsit, LVDOLF. c. l. p. 372-378.

§. CXVI.

Nemo non videt, vicarium Coloniensem, dilatando fines iurium archiepiscopi metropolitonicorum, vehementer minuere auctoritatem Germaniae, et libertatem ecclesiarum Germanicarum frangere, et leges imperii principales conuellere, perrumpere infirmareque.

§. CXVII.

Sapientissime igitur egit et honorem regni Germanici feliciter curauit Franciscus Ludouicus, quondam antistes Treuirensis, dum anno MDIO CC XVIII. prohibuit vicarios suos, ne de caussis ciuilibus cognoscerent. IO. IACOBVS MOSER d. l. p. 202. Non video itaque qua ratione IO. A DEEL in dissertatione *de iurisdictione* §. XII. vicariis antistitis Treuirensis vindicauerit ius citandi eos, qui proxime parent caesari, immediatos vocant, et potestatem ei ad-

G

scripse-

scripserit, propter causas civiles eos hodierno die remorandi et retinendi, vulgo arresto constringendi.

§. CXVIII.

Quo autem eo rectius intelligas, quid illis, qui sacris addicti sunt Romanensibus, notent causae ecclesiasticae et civiles, velim, scias, ab eis causas ecclesiasticas sic distingui, ut primum aliae sint sacrae, vulgo mere spirituales ex sua natura, aliae deinde ex his pendentes, postremo aliae mixtae, quae profanum aliquid sacro habent annexum.

§. CXVIII.

In illarum, quae sacrae sunt, numerum referunt, quae de fide Christiana, mysteriis vulgo sacramentis, eorum administratione agunt, et circa ecclesias denique et caerimonias ecclesiasticas versantur. Hinc crimina, in quibus homines pestiferis opinionibus corrupti haerent, qui scelerata lingua deum sanctosue lacessunt, item iura matrimonii rebus sacri fori adnumerant.

§. CXX.

Causae, quae ex sacris pendunt, quae v. g. ex matrimonio contrahendo vel contracto oriuntur, quales sunt lites de diuortis, saeuitia, stupro, agnitione partus, summa dotis, item, si dubitatio affertur: an quis e legitimo toro sit procreatus? Huc pariter referunt violationes, spoliationes templorum, sacrilegia, vsuras et eiusmodi crimina ecclesiastica siue a laicis siue a clericis suscepta.

§. CXXI.

In grege causarum mixti fori adnumerantur lites de beneficiis, iure patronatus, foundationibus, decimis maioribus, minoribus et noualibus, tum in possessorio tum in petitorio. A mixti fori controuersis non seiuncta esse existimant omnia iura, seruitutes, redditus et fructus quoscunque ecclesiasticos, item testamenta et legata ad pias causas. Lites clericorum cum reales tum personales tum
crimi-

criminales his adnumerant, item disceptationes de iniuriis, quibus clerici a laicis afficiuntur; porro lites viduarum et miserabilium personarum atque eorum, quibus iure experiendi potestas fuit denegata, denique illorum, qui foro suo renuntiauerunt, et iurisdictionem prorogauerunt ecclesiasticam. Vide *constitutiones synodales episcopatus Constantiensis*, quae anno CIO IO CVIII. sunt promulgatae, apud IO. IACOBVM MOSERVVM *in dem Staats-Recht des Fürstl. Hoch-Stifts Costantz*, capite VIII. §. VIII. et X. p. 115. sq. adde MARTINVM SCHRADERVM *de causis fori ecclesiastici*.

§. CXXII.

Illud permagnam difficultatem habere videtur, quae nam sint mixti fori causae? Aiunt quidem, eas in hoc numero esse ponendas, quae inter causas sacras et profanas sunt mediae, adeoque disceptari queant tum a iudice ordinis sacri, tum a magistratu civili. Cuius rei fundamentum in eo ponunt, quoniam tales causae earum sint qualitatium, ut profani quidpiam in eas adhaeresceret, quamuis generatim sint sacrae. Sic ubi de opinione, a vera Christianorum doctrina aberrante, haeresim vocant, disceptatur, tunc causa est sacra, quum vero de multatione puniendoque maleficio agitur, res erit fori mixti. Quocirca pleraque crimina, v. g. quando Deus scelestis lingua fuit lacessitus, sortilegium, sacrilegium, haeresis, periurium, usura, falsum circa litteras pontificales admissum, concubinatus, fornicatio quando ad poenam agitur, mixti habentur fori. FRANCISCVS SCHMIER, *in iurisprudencia canonico-pontificia* libro II. *tractatu* I. capite III. sectione III. p. 68. LVDVICVS ENGEL d. l. libro II. titulo II. n. 75.

§. CXXIII.

In numero causarum civilium testamenta, quibus pia legata continentur, ponit concilium Tridentinum sessione XXII. *de reformatione*, capite VIII. item causas sacras, qua-

tenus in illis de facto tantummodo litigium est; ROBERTVS KOENIG in *principiis iuris canonici* libro II. titulo I. n. 58. Deinde ratione iurisiurandi fluctus in simpulo excitant: an videlicet sit res mixti fori? Affirmantque eo casu, quo de fide et iureiurando vel obseruando vel negligendo agitur, FRANC. SCHMIER d. l. n. 86. Item si quaestio est de iure patronatus: num sit fundi accessio, annexumue praedio? respondent esse controuersiam mixti fori. Pariter quaerunt: vtrum restitutio in integrum, quam rogat iudicem ecclesia cum laico ius experiendi gratia, sit causa fori mixti? quod complures affirmant, multi vero negant, quos FRANCISCVS SCHMIER n. 93. sqq. enumerat, ipseque ab affirmantium parte se stare, enuntiauit.

§. CXXIII.

Probe etiam obseruandum erit, lites ordinis sacri clientelares in numerum causarum fori mixti referri non posse, siquidem ipse pontifex iussit, clerico vasallo actionem intendi coram iudicio domini saecularis, cap. 6. X. *de foro competenti*.

§. CXXV.

Valde interea conduceret, si dubia, quae de foro legitimo, vulgo competente, et de qualitate controuersiarum, incerte interdum et incicete ac inepte mouentur, regni constitutione e medio tollerentur. Quin immo satius esset, et libertati ecclesiarum Germanicarum valde expediret, si dogmata, quae de mixti fori rebus excogitauit ordo sacer, adeoque nullo fundamento sunt nixa, abrogarentur.

§. CXXVI.

Peruidit hoc iam elector Brandenburgicus, quum Galliae rex vellet, vt lis, quam dux Aurelianensis Neoburgico propter Palatinatum inferebat, anno MDCLXXXVIII. ad pontificis arbitrium reuocetur. Nam elector id haud ferendum censebat, praesertim, quum florente quam maxime

me pontificali dominatu in numerum querelarum imperii iam relatum fuisset, tales causas ad pontificis subsellia atrahi. SAMVEL DE PVENDORF *de rebus gestis Friderici Wilhelmi magni electoris Brandenburgici* libro XVIII. §. XV. p. 1230.

§. CXXVII.

Supereſt, vt duobus verbis de tribunali legati pontificalis dicam, quod vulgo nuntiaturam generalem vocant, vbi auctoritates, protocolla nominantur, et cuncta, quae ibi peraguntur, sermone latino conscribuntur. Causae, quae ibi tractantur sunt vel primi fori, vulgo simplicis querelae, vel appellationis. Legatus sibi iure peritum deligere solet, cui auditor nomen est. Designantur quidam scribae, vulgo notarii nuntiaturae. Legatus in principio libelli compellatur: *illustrissime ac reuerendissime Domine (cum potestate legati de latere) nuntie apostolice*. Faciam, vt legas hic sententiam, quam is, quem legatus, qui Coloniae commoratur, in locum suum substituit, anno MDCCXXIII. pronuntiauit:

Ioannes Carolus Antonellus I. V. D. protonotarius apostolicus S. nunciaturae ad tractum Rheni et partes inferioris Germaniae auditor generalis causae seu causarum ac partium infra scriptarum iudex commissarius ab illustrissimo et reuerendissimo domino nuncio apostolico specialiter deputatus. Christi nomine inuocato pro tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes per hanc nostram definitiuam sententiam, quando iurisperitorum consilio in his scriptis ferimus in causa et causis quae coram nobis in prima ceu alia veriori versae fuerunt et vertuntur instantia inter illustrissimum capitulum cathedralis ecclesiae Osnabrugensis ex vna et reuerendissimum D. officialem curiae episcopalis ibidem ex altera partibus de et super manutentione in possessione cognoscendi autoritate ordinaria litis instantia causas R. R. D. D. canonicorum, vicariorum, caeterorumque appositorum praefatae cathedralis ecclesiae rebusque aliis in actis deductis dicimus, pronunciamus, sententiamus, decernimus et declaramus, dictum reuerendissimum D. officialem manutenendum, defendendum et conseruandum fore et esse, prout manutenemus, defendimus et

conseruamus, et manuteneri, defendi ac conseruari mandamus in
 queta et pacifica possessione cognoscendi in dicta prima litis in-
 stantia auctoritate ordinaria praetactas causas reuerendissimorum
 dominorum canonicorum, vicariorum caeterorumque appositio-
 rum cathedralis ecclesiae Osnabrugensis et quodcunque manda-
 tum de manutendo desuper necessarium et opportunum decer-
 nendum fore et esse, prout decernimus et relaxamus partemque vi-
 ctam victrici in expensis condemnamus, quarum taxationem in
 posterum de iure reseruamus, et ita dicimus, pronunciamus, de-
 cernimus, declaramus, ac definitiue sententiamus non solum prae-
 missis sed et omni alio meliori modo. datum Coloniae i. Septem-
 bris 1724.

Ita pronunciaui Ego Ioannes Carolus Antonellus auditor
 generalis nunciaturae et iudex commissarius.

Vide IO. PAVLLI KRESSII *rechtbegründete vollständige Er-
 leuterung des archidiaconal-Wesens* parte II. p. 138.

§. CXXVIII.

Formam edictorum siue mandatorum, quae legatus
 ratione controuersiarum edicere solet, discere poteris e
 tomo XI. *der Europäischen Staats-Cantzellej* ANTONII
 FABRI p. 90. sqq.

Nomine suo praemisso edicere solet legatus v. g. *tamquam sa-
 erae sedis apostolicae ad tractum Rheni aliasque inferioris Ger-
 maniae partes cum potestate legati de latere nuncius et iudex
 caussae seu caussarum ac partium infra scriptarum.*

Huiusmodi edicto ita subscribi solet: „de mandato illustris-
 „simi et reuerendissimi domini mei archiepiscopi et iudicis apo-
 „stolici supra memorati N. N. nunciaturae Coloniensis caussarum
 „notarius subscripsit. „

§. CXXVIII.

Qua ratione olim controuersiae Germanorum a pon-
 tifice eiusque legatis pertractatae fuerint, docet tomus II.
reliquiarum MSC. omnis aevi diplomatum IO. PETRI DE
 LVDEWIG p. 201-208. et p. 317-329. Adde CAROLI
 MEICHELBECKII tomum II. *historiae Frisingensis*, parte
 II. p. 35-39.

§. CXXX.

§. CXXX.

Auctoritatem, quam pontifex legato facere solet, obseruante FRANCISCO ZYPAEO in iure pontificio nouo siue analytica postremi iuris ecclesiastici enarratione, libro I. titulo de officio delegati et speciatim quidem de officio legati p. 47. 48. tomi I. operum eius, ita se plerumque habet:

„Ut scilicet legato potestas sit data I. Quaeuis loca sacra etiam
 „regularia, et mendicantium visitandi, corrigendi, mutandi per
 „se vel per alium II. contra inobedientes, falsarios, usurarios, rap-
 „tores, incendiarios, et quoscumque criminosos etiam exemptos
 „procedendi, puniendi. III. Causas et appellationes committen-
 „di, etiam de plano et sine strepitu. IIII. Poenas etiam pecunia-
 „rias statuendi. V. Iuramentum ad effectum dumtaxat agendi, re-
 „laxandi. VI. a quibusuis censuris et poenis simpliciter vel ad cau-
 „telam absoluendi. VII. ab homicidio non voluntario, a periurio
 „absoluendi, ab adulterio, incestu, fornicatione, VIII. et usura-
 „rios excommunicatos in utroque foro VIII. simplicia beneficia
 „in parochialibus conferendi, X. dummodo fructus et distributio-
 „nes xxiiii. ducatos de camera non excedant secundum commu-
 „nem aestimationem, XI. super publica honestate, etiam in con-
 „tractu, et prole suscepta dispensandi, dummodo mulier rapta
 „non fuerit. XII. Prolem susceptam et suscipiendam legitimandi.
 „XIII. Bona Ecclesiastica in emphyteusi trium generationum quin-
 „que ducatis annuis grauandi, et grauata confirmandi, quae gra-
 „uandi concessio committenda duobus coniunctim seruata Const.
 „Pauli P. P. II. XIII. literas monitoriales et significauit dandi XV.
 „Indulgentias concedendi C. aut plurium dierum citra annum, et
 „in vna vel duabus festiuitatibus septem annos, toridemque qua-
 „dragenas ad quinquennium XVI. tempore interdicti celebrari
 „permittendi, ianuis clausis, et interdictis exclusis. XVII. super
 „esu carniuum, et lacticiniorum dispensandi XVIII. In partibus hae-
 „reticorum vnum vel plures vicarios deputandi, vbi episcopi fa-
 „cultates exercere non possunt, cum potestate loca exempta visi-
 „tandi, corrigendi. XVIII. fructus bonorum ecclesiasticorum et
 „ipsa beneficia et bona Ecclesiae a raptoribus restituta ad valo-
 „rem mille scutorum in pios vsus applicandi. XX. vt catholici
 „conducant bona ecclesiastica, et non teneantur ad restitutionem.
 „XXI. Super matrimonio apud haereticos contracto dispensandi,
 „sed de nouo contrahant. XXII. Muliere lapsa in haeresin cum

VIRE

„viro dispensandi, vt cum eo in matrimonio maneat, prolem legitimam declarando. XXIII. dispensandi super quarto simplici, tertio et quarto consanguinitatis et affinitatis gradibus. XXIII. Prolem legitimandi, XXV. altare portatile concedendi, XXVI. dispensandi super defectu natalium ad ordines sacros, modo spurii non sint imitatores parentum, eosdemque habilitandi ad beneficia, etiam canonicatus cathed. et in collegiata ad dignitates etiam primarias. XXVII. A simonia absoluedi in collegialibus et parochialibus beneficiis. XXVIII. dispensandi super cognatione spiritali. XXVIII. fructus simoniace perceptos in pios vsus applicandi vel remittendi. Generatim tamen nuntiis praescribitur, vt procedant sine praecudicio ordinariorum, et non derogent concil. Tridentino. Residere autem intra commissam pronuntiam iubentur, aut si aliquanto tempore abesse debeant, consuetos officiales cum debitis salariis relinquere. Leo X. in Conc. „Lat. P. M. S. dec. h. t.

§. CXXXI.

Quod ad tribunal pontificis supremum attinet, vocant illud rotam Romanam, non erit, vt verbosus sim in eo describendo, quandoquidem IVSTVS HENNING. BOEHMER in praefatione, quae ornat DAVIDIS MEVII *decisiones* de hoc iudicio accurate et exquisite egit. Tu etiam legere poteris librum, qui inscribitur *tableau de la Cour de Rome* parte III. capite III. p. 247. sqq. in primis IOANN. BAPTISTAE cardinalis de LVCA *relationem Romanae curiae forensis discursu* XXXII. tomo III. *operum* p. 94-113. et MAXIMILIANVM MISSON p. 939. sq. *der Reise nach Italien.*

§. CXXXII.

Faciam, vt legas, quae hic de illo commentatus est tribunali :

Ferner kan man auch öffentlich hören, wie der Auditor von der Rota, und die Referendarii von denen beyden signaturen, von den Advocaten der streitenden Partheyen, informiret werden. Die Rota hat ihren Namen von demjenigen zwölff Tafeln, woran die zwölff Auditores derselben sitzen, und

und welche als ein Stern formiret, so daß ein ieder Auditor allein sizet, und von den andern abgefondert ist. Dieses ist das höchste Gericht in Rom, und gleichsam das Pæbstliche Parlament. Es bestehet selbiges aus zwölff Prælaten, unter denen ein Teutscher, ein Franzos, und zwey Spanier seyn müssen, welche von dem Kayser und gedachten Cronen ernennet werden; die übrige acht seynd Italiener, und darunter drey aus Rom, einer von Bononien, einer von Ferrara, einer von Venedig, einer von Meyland, und einer aus Toscana, gebürtig. Ein ieder Auditor in diesem Gericht hat vier Notarien unter sich, und der älteste Auditor vertritt die Stelle des Präsidenten. Alle Mon- und Freytage versammeln sie sich in dem Apostolischen Palast, wovon iedoch die Zeit der gewöhnlichen Vacanz ausgenommen ist; wann aber der Pabst sich in dem Palast des Quirinals aufhält, so kommen sie in der Canzley zusammen, und hat ieder ungefehr 1000. Scudi jährlichen Einkommens. An diese Rota appelliren alle Einwohner des ganzen Kirchen-Staats, welche sich in ihren bey den niedrigen Gerichten empfangenen Vrtheilen grauiret zu seyn erachten, und so ferne man sich eines guten Vrtheils geträsten will, muß man drey gleich-lautende Sentenzen, als eine von den vier ersten Auditoren, die andere von den vier folgenden, und die dritte von denen vier letzten haben. Hiernechst wird ein Proceß nicht auf einmahl und zugleich von ihnen ausgemacht, sondern sie geben so viel Vrtheile, welche sie decisionen nennen, als strittige Punkte in dem Proceß seynd. „Iedoch kan man nach allen diesen erhaltenen Sentenzen seine Sachen in der so genannten signatura gratiae von dem Pabst selbst noch übersehen lassen, welches in Form einer supplication geschiehet.

„In dem Monat Iulio, und zwar in der ersten Woche, „fengt die Vacanz dieses Gerichts an, da dann die Glieder „derselben, nach der letzten Sitzung in dem Apostolischen Palast, von dem Pabst bey einem Mittags-Mahl herrlich tractiret werden, und empfengt ein ieder von demselben hundert

H

„Kro-

„Kronen in Gold, der älteste oder Præsident aber zwey hundert Kronen. Wann nun diese Vacanz den zweyten October ein Ende nimmet, so wird die Rota wieder mit grosser Pracht eröffnet, indem die zwey jüngsten Auditores in ihrem solennen Habit auff Maul-Eseln nach dem Ort ihrer Versammlung reiten, denen eine ansehnliche Cavalcade nachfolget, wozu alle Cardinale, Ambassadeurs und Prinzen, zwey von ihren Edelleuten mit denen besten Pferden schicken, wobey sich auch viele Advocaten, Notarien, Procuratores und andere Practici zu Pferde einfinden. Die andern Auditores seynd alsdenn schon in ihren Carossen nach dem Palast gefahren, und wenn sie nun alle beysammen, so thut der jüngste Auditor eine Rede in Lateinischer Sprache, dergleichen an andern Orten gewöhnlich ist, wann ein Parlament eröffnet wird. Ein ieder von diesen Auditoren hat die Gewalt, daß er alle diejenigen zu Doctoren in beyden Rechten machen kan, welche er tüchtig dazu befundet.

§. CXXXIII.

Controuersiae quae hic disceptantur et diiudicantur, verbis vtar DE LVCA l. d. num. 4. 59. lqq. p. 102. lqq. eo potissimum redeunt :

„Alia vero, inquit, explicare consuevit (pontifex) in capella siue in camera, cum ope, et consilio suorum cappellanorum (quales proprie rotae auditores appellantur) attributo quoque antiquitus alio magis frequenti nomine auditorum S. palatii apostolici, ex eo quod priusquam congregarentur in conspectu papae, ipsi quoque de causarum statu, ac meritis informarent, atque votum seu consilium praerberent; partes in eodem palatio apostolico audiebant; atque ad tollendas confusiones, quodque quilibet sciret, quas causas relaturus esset, conueiuit idem papa supplicationes, quae illi porrigebantur, singulis cappellanis vel auditoribus distribuere, seu causas pro compilatione processus delegare, tanquam per speciem, vt dictum est,

est, distributionis. Atque hinc manat practica, et recepta propositio, quod singuli auditores dicantur iudice delegati, non autem ordinarii, utpote ex sibi directis commissionibus delegatam iurisdictionem habentes, atque iure delegati, non autem ordinarii iudicis metiendi, ipsa vero rota seu ipsum tribunal, in uniuersum, utpote repraesentatiuum praefatae cappellae seu aulae pontificiae, ordinariam habet iurisdictionem, atque iudicis ordinarii iure censetur, habituali iurisdictione et competentia penes omnes existente.

Et quibusdam interiectis ita pergit: „Istud tribunal, in illis causis, quae in prima instantia agantur in vrbe, in tribunali auditoris camerae, et in illo vicarii, aut coram aliis iudicibus ei subordinatis, est iudex appellationis, in causis tamen grauibus; profanis scilicet, quarum valor excedat summam scutorum quingentorum; beneficiabilibus autem, quando beneficium excedat valorem viginti quatuor ducatorum; siue vbi agatur de prima dignitate; et quandoque cognoscit etiam causas in prima instantia, vel ex partium consensu, vel ob commissiones, quae obtineri solent ex remedio diffamationis, quod in curia iactationum dicitur, vel quia sint causae graues, quae ad sensum eiusdem concilii Tridentini, etiam in prima instantia, curiales esse debeant. Extra vero curiam in gradu appellationis a sententiis legatorum, et nuntiorum apostolicorum, ac etiam praesidum et gubernatorum, siue ab illis ordinariorum, et metropolitanorum, aliorumque praelatorum; et praesertim ab utroque consilio, ordinario, et completo Hierosolymitanae religionis, cognoscit quoque in secunda instantia; dummodo pariter agatur de causis grauibus, ut supra, ad appellantis arbitrium; pro frequentiori autem stylo, causae appellationis a sententiis de partibus introducuntur, in tribunali auditoris camerae, a quo deinde gradatim transeunt ad rotam. Cognoscit itaque istud tribunal causas vtriusque fori; ecclesia-

„stici scilicet per vniuersum orbem catholicum, tamquam
 „tribunal papae vt papae, et episcopi ecclesiae vniuersalis;
 „et fori temporalis tamquam tribunal principis temporalis
 „status ecclesiastici immediati, qui ex notabili Italiae parte
 „constituitur; ac etiam ex statu Auenionensi et ex comi-
 „tatu Venaisino in Gallia, quorum causas graues quoque,
 „ex commissione eorum legati, et quandoque etiam pa-
 „pae, cognoscere solet; ciuiles tamen, non autem crimi-
 „nales, in quibus se non ingerit *Const. 44. Pii III. et const.*
 „70. *Pauli V. super reformatione tribunalium.* Antiquiori
 „autem tempore, maior erat numerus causarum spiritua-
 „lium seu ecclesiasticarum, quam profanarum, ex ea ra-
 „tione quod illae de prima specie pertinent ad vniuersum
 „orbem; de altera vero ad hunc solum principatum tem-
 „poralem ecclesiae; moderno vero tempore, longe ma-
 „ior est numerus causarum profanarum, sed tempora-
 „lium vrbis et status ecclesiastici, ac etiam earum quas ac-
 „cidentaliter forus ecclesiasticus producit ratione clerico-
 „rum, aliarumque personarum ecclesiasticarum, quamuis
 „de sui natura profanae sint; spiritualium etenim causa-
 „rum notabilem diminutionem, plura accidentia produxe-
 „runt. Primo nempe plurium alias catholicarum regio-
 „num infectio ab haeresi, vel schismate; secundo aliquo-
 „rum principum politicae prouisiones, ne extra eorum di-
 „tionem, causae trahantur; tertio quod beneficalis mate-
 „ria, antiquiori tempore obscura, hodie nimium explana-
 „ta est; et quarto fortius, erectiones tot congregationum
 „praesertim concilii Tridentini, et rituum, ac etiam epi-
 „scoporum, et regularium et ecclesiasticae immunitatis,
 „quae summarie, et extraiudicialiter multas decidunt cau-
 „sas, prius in rota in forma iudiciali disputari solita; vn-
 „de propterea, vt decisionum rotalium, mearumque ad-
 „notationum lectura docet, omnium minor est pars cau-
 „sarum spiritualium, quae forensi more tractentur. Hinc
 „euidenter quoque elucet; eiusdem ignari vulgi exteri,
 „vere

„vere irrisione digna ineptia, quae stultitiae, vel fatuitatis
 „speciem redolet, opinandi scilicet, quod rota et curia Ro-
 „mana solum, ecclesiastica et spiritualia negotia tractet,
 „non autem saecularia, ideoque eius professores nullam,
 „vel modicam habeant civilis facultatis peritiam; dum
 „non reflectunt ad negotia saecularia ipsius Romanae ciui-
 „tatis, quae omnium forte ciuitatum Europae est ditior, ac
 „alia quae producit adeo considerabilis principatus saecu-
 „laris, qui plures habet conspicuas ciuitates, et dioeceses
 „magnarum, et grauium litium productiuas; inter quas
 „praesertim magnum occupat locum ciuitas Bononiensis;
 „vltra alias causas saeculares, quas vniuersus orbis catho-
 „licus transmittit ratione fori ecclesiastici. Atque, vt di-
 „ctum est, ad hanc stultitiam conuincendam sufficit vide-
 „re rotae decisiones; nec non metiendo ex vngue leo-
 „nem, ponderare quot feudales regales, fidei commissa-
 „rios, aliasque mere saeculares materias, et causas egerim
 „ego solus inter curiae professores minimus, qui nimum
 „tarde ad curiam accessi, cum tamen ea pars, quae publi-
 „cae luci edita est, vix ad dimidiam ascendat; adeo vt,
 „qui calculos faciendi, et peraequandi curam assumeret,
 „vtique inueniret, quod maiora tractet, ac expediat nego-
 „tia curia Romana, praesertim per organum sacrarum con-
 „gregationum, in mense, quam quodlibet magnum tribu-
 „nal in anno.

§. CXXXIII.

Formula sententiarum, quas pronuntiare solet supre-
 mum pontificis tribunal, rotam vocant, haec est:

„Christi nomine inuocato.

„Pro tribunali sedentes, et solum Deum prae oculis ha-
 „bentes per hanc nostram definitiuam sententiam, quam de
 „dominorum nostrorum coauditorum consilio pariter et
 „assensu in his scriptis ferimus in causa et causis, quae pri-
 „mo et in prima coram eminentissimo et reuerendissimo

„D. cardinali della Tremoille, tunc in nostro sacro audi-
 „torio sedente, et postea coram reuerendissimo D. Moli-
 „nes decano eidem subrogato; secundo et in secunda co-
 „ram R. P. D. Anfaldo. Tertio et in tertia coram bonae
 „memoriae R. P. Caffarello, et hodie coram nobis in eius
 „logum subrogatis; verbae fuerunt et vertuntur instantia
 „inter celsissimum et reuerendissimum D. episcopum et
 „principem Herbipolensem actorem appellante[m] ex vna,
 „et celsissimum et reuerendissimum D. abbatem et princi-
 „pem Fuldensem reum conuentum appellatum partibus ex
 „altera, de et super confirmatione vel infirmatione senten-
 „tiae rotalis in praecedenti instantia per R. P. D. Anfaldum
 „nostri tribunalis coauditorem latae super iurisdictione
 „quasi episcopali et territorio separato competen. dicto
 „celsissimo et reuerendissimo domino abbati in omnibus
 „ciuitatibus, oppidis, terris, et locis, atque in vniuersum
 „clerum et populum suae ditionis Fuldensis tamquam prae-
 „lato nullius, nec non super absolute[m] eiusdem a mole-
 „stationibus et impetitis per praedictum celsissimum et re-
 „uerendissimum D. episcopum Herbipolensem, rebusque
 „aliis etc. dicimus, pronunciamus, decernimus, declara-
 „mus, ac diffinitive sententiamus, ad formam decisionis
 „super praescriptua coram supradicto bonae memoriae
 „R. P. Caffarello sub die XV Iunii proxime praeteriti ema-
 „natae, bene fuisse, et esse pronunciatum, sententiatum,
 „iudicatum in praecedenti instantia per dictum R. P. D.
 „Anfaldum, et male per ipsum celsissimum et reuerendis-
 „simum Dominum episcopum Herbipolensem fuisse et es-
 „se prouocatum, et appellatum, ideoque eandem senten-
 „tiam R. P. D. Anfaldi ad formam praefatae decisionis, fo-
 „re et esse confirmandam et approbandam, prout confir-
 „mamus et approbamus, et pro confirmata atque appro-
 „bata haberi volumus et mandamus, perpetuumque silen-
 „tium super praemissis dicto celsissimo et reuerendissimo
 „domino episcopo Herbipolensi imponendum fore, et esse,
 „prout

„prout imponimus, victumque victori in expensis con-
 „demnamus, quarum taxationem nobis, vel cui de iure
 „imposterum referuamus et ita dicimus, pronunciamus, ac
 „definitive sententiamus non solum praemisso, sed et omni
 „alio meliori modo etc.

Ita pronunciatu ALOYSIVS PRIOLVS *sacrae rotae*
auditor, et index commissarius.

„Romae apud S. Petrum in palatio causarum apostolico,
 „in quo quidem iura reddi solent, et causae partium audi-
 „ri consueuerunt, mane hora audientiae causarum audi-
 „tueta, sub anno a natiuitate D. N. Iesu Christi millesimo
 „septingentesimo duodecimo indict. V. die vero XV. men-
 „sis Aprilis pontificat. autem sanctissimi domini nostri do-
 „mini *Clementis* diuina prouidentia P. P. XI. anno eius
 „duodecimo.

Duas duorum iudicum antecedentium anno *CIO IO CC VI.*
 et *CIO IO CC X.* latas de eadem re sententias foras edidit *IO.*
FRIDERICVS SCHANNAT p. 401. sq. *diocesanos et hierar-*
chiae Fuldenfes.

§. CXXXV.

Quoniam pontifex, et, qui partes eius agunt, vicem-
 que supplent, legati sibi aliisque persuadebant, cunctarum
 rerum arbitrium ad se pertinere (§. V. CI.), eo fecerunt, vt
 de causis quoque ciuilibus sententias tulerint, et, appellan-
 tibus eos, ius dixerint. Cui perspectum est atque cogni-
 tum studium pontificis eiusque affectuum proferendi fi-
 nes imperii sui, ille deprehendet, dogma istud de con-
 trouersis fori mixti (§. CXXI. sq.) valde accommodatum
 esse proposito pontificali.

§. CXXXVI.

Atqui et libertatis et honoris Germaniae intererat, ne
 causae ipsius ex arbitrio pontificis eiusque legatorum
 penderent, ideo primo in legum formula, quam Ferdi-
 nando III. oblatam nouimus anno *CIO IO CLIII.* fuit cau-
 tum

tum atque sancitum capite XVII. Etenim superiori aeta-
 tum in pactis, quae nouis imperatoribus describuntur, qui-
 busque se staturos inuiolate recipere debent, hac de re
 constitutum erat nihil.

*Gleicher gestalt wollen wir auch etlicher Orten eingeris-
 sene Mißbrauche dadurch die causae ciuiles von ihrem ordent-
 lichen Gericht, im Heil. Reich ab, und auffer dasselbe, ad nun-
 tios apostolicos, und wohl gar ad curiam Romanam, gezogen
 worden, abschaffen, vernichten, und ernstlich verbieten; auch
 unserm Kayserl. Fiscaln, so wohl bey unserm Kaiserl. Reichs-
 Hoff-Rath, als Cammer-Gericht, unbefehlen, wider dieieni-
 gen; so wol Partheyen, als Aduocaten, Procuratorn und No-
 tarien, die sich hinfuro dergleichen anmassen, und darinn ei-
 niger gestalt gebrauchen lassen würden, mit behæriger Ankla-
 ge Ampts wegen zu verfahren, damit die Vbertreiter dem
 nachsten gebührend angesehen, und bestrafft werden mögen.*

§. CXXXVII.

Imperator et ordines, anno MDCLIII. in regni con-
 uentu sollempniter congregati, diligentissime iterum sanxe-
 runt, vt Germani ab eiusmodi appellationibus libidines
 suas cohiberent. Verba constitutionis imperatoriae §.
 CLXIII. ita habent:

*Als sich dann auch die Stende zum höchsten beschwehrt,
 daß in den Ertz- und Stifftern Cölln, Lüttig und Münster, wie
 auch andern Orten des Reichs, allerhand Mißbrauch, wegen
 Vornehmung der Appellationen und Recursen von den Officia-
 libus ad Pontificem und die Nuntios entstehen, indeme man sich
 derselben fast von allen Vrtheilen ohne Vnterscheid, es betref-
 fe gleich Ciuil-oder Propphan-Sachen bedient, die Iurisdictiones
 wieder die Ordnung confundirt, die Ciuil-Sachen auffer-
 halb des Reichs zu fremden Gerichten gezogen, und die Par-
 theyen, mit Verspielung vieler Zeit und Vnkosten, umgetrie-
 ben werden; daher erfolgt, daß nicht allein viel Mandat-
 Proceß de cassando, entspringen, sondern die Nuntii viehna-
 len*

len durch Gegen-Mandata cassatoria den Partheyen, die Cammer-Gerichtliche Verbott aufzubeheben, bey starcker Geld-Poen, oder geistlicher Censur anzubefehlen pflegen: Vnd Vns dann Chur-Fürsten und Stände, und der abwesenden Ræbte und Gesandten, um Abstellung dergleichen, zu Abbruch und Schmelzerung Vnserer und des Heiligen Reichs Hobeit, auch Confusion der Iurisdictionen reichender unordentlichen nachtheiligen Proceduren, durch bequeme thunliche Mittel, der Gebühr ersuchet; So wollen wir (in Erinnerung, was auch dieser Sachen halber bereits im Jahr 1548. den 3ten Octobris, von Weyland Vnserm geliebten Vorfahren am Reich Kayser Carl dem fünfften an die Stände des Reichs vor Rescripta und Mandata de non euocando ergangen) an den Pæbstlichen Stuhl zu Rom hierin die Nothdurfft dahin beweglich gelangen lassen, damit den Nuntis dergleichen ohnzulässiges Verfahren im Reich, und über dessen Glieder und Vnterthanen, mit Ernst verboten, und ferterts nicht mehr gestattet, und da dargegen ichtwas attentirt oder gehandelt würde, solches keine Krafft haben, sondern wiederum cassirt, auffgehoben, auch insgemein die Euocationes vor fremde Gerichte und ausserhalb des Reichs (wie sie dann ohne das bey Vnserm Reichs-Hoff-Raht und Cammer-Gericht nicht geachtet) keines wegs zugelassen: auch im übrigen dasienige, was die Stände wegen der Nuntiorum Absolutionen a Iuramentis, und daß dergleichen Relaxationes in den Gerichten, sie geschehen dann von dem ordentlichen Richter, ad effectum agendi nicht zu attendiren seyn sollen, hierbey erinnert, beobachten.

§. CXXXVIII.

Viam huic sanctioni patefecerat supremum tribunal Spirense, quod de iudiciorum Germanicorum prauitatibus consultum, inter alia die VI. Iunii anno MDCCCXXXIII. haec, quae statim insequuntur caesari et regni ordinibus significauit: Endlich und pro coronide, haben propter commune interesse Imperii unsers Schuldigkeit erachtet, zu berichten,

ten, daß bey den LÜTTICHISCHEN PROCESSEN ein sehr grosser Mißbrauch in Recursu ab officiali ad Pontificem, illiusque Legatos, seu Nuntios Apostolicos vorlauffet indeme man fast von allen Vrtheilen indifferenter, es tresse gleich Civil- oder Prophan-Sachen, dahin prouocirt, Iurisdictiones wieder die Ordnung confundirt, und die Civil-Sachen extra Imperium zu fremden Gerichten ziehet. die Iudices auch unter dem Schein, quod pium sit causas, quas ipsi pro liquidis et claris habent, executioni mandare, iezuweilen durchfahren, daraus nicht allein viel Mandat-Proceß de cassando; sondern auch dieses verursachet wird, wie dann auch die Nuntii vielmals contraria mandata cassatoria, in welchen sie denen Partheyen, die Cammergerichtliche Gebot zu cassiren, bey starcker Geld-Pæn oder geistlichen Censur und excommunicationen anbefehlen, ertheilen, also unsers Ermessens nicht undienlich seyn wolte, da auch hierinn gute Vorsehung geschehen, und ein gewisser modus præscribirt werden kante, so ohne Maassgebung dergestalt füglich beschehen kante, wann Ihre Kayserl. Maießt. den Lüttichern (gleichwie vor diesem tempore Caroli V. sub dato den 4. Octobris 1548. allen Ständen des Reichs die Conseruatio Iurisdictionis Imperii, und daß sie ihren Vnterthanen, an ausländische Iudicia sich ziehen zu lassen, nicht gestatten sollen, ernstlich anbefohlen worden) solche Confusiones Iurisdictionum und unzulässige Prouocationes einführo abzustellen, allergnädigst befehlen, bezuehens auch mit den Ständen gesamnter Hand ad summum Pontificem schriftlich gelangen lassen wolten, daß seine Heiligkeit gleichfalls ihren Legatis oder Nunciis Apostolicis dergleichen Lüttichische unverantwortliche Recursus færdershin nicht mehr zu admittiren, demandiren wolten, wo aber deme nicht remediirt, sondern zu Verachtung des heil. Reichs Iurisdiction ferner mit dergleichen Vngebühr verfahren würde, daß solches keines weges zu attendiren, sondern in alle Weg, wie ohne das bishero pro conseruanda Iurisdictione Imperii beschehen, zu cassiren und aufzuheben, bevorstehen solte. IO. GOTTFREDVS

FREDVS DE MEIERN parte II. *der Regensburgischen Reichs-Tags-Handlungen von den Jahren 1653. und 1654. p. 159.*

§. CXXXVIII.

Delecti ordinum, Francofurti anno MDCCXXXIII. congregati, vehementissime comprobabant sententiam tribunalis Spirensis, eamque in primis Austriacus, Boius, Burgundus, Brunsvicensis, Hassus, Pomeranus et Norimbergensis laudabant et ratam habebant. IO. GOTTFREDVS DE MEIERN d. l. p. 282. Anno MDCCLIII. suffragium suum hac de re iterabat Cassellanus, DE MEIERN d. l. p. 549. Pomerani quoque, Halberstadiensis, Mindensis et Vefontini adfensione haec res fuit comprobata, DE MEIERN l. d. p. 562. 623.

§. CXXXX.

Et quo maius huic constitutioni accederet robur, idem legitur iteratum in pactionibus imperatoris Leopoldi capite XVIII. et Iosephi, caesaris Augusti, capite XVIII.

Sanxit de hac re idem imperator Iosephus tum anno MDCCVII. tum MDCCX., cavitque, ne Leodienses ab eo, qui vicem supplet praesulis, officialem vocant, si causae essent ciuiles, appellarent vel vicarium siue officialem Coloniensem, vel legatum pontificis, qui Coloniae Vbiorum consistere ac commorari solet. In litteris ad praesules Paderbornensem et Monasteriensem vicariumque Coloniensem idem imperator anno MDCCVII. mandauit, ne appellationibus, in ciuilibus controuersis ad se susceptis, auctoritati imperii damnum facerent. Eam ob rem vetuit idem caesar, ne quis, ob eiusmodi causas ciuiles prouocet ad iudices ecclesiasticos. Litteras, quas dixi, legere poteris et in appendice II. apud GEORG. MELCHIOREM DE LVDOLF p. 80-104. in *commentatione systematica de iure camerali, et in electis iuris publici* tomo XVIII.

p. 149-173. item apud ANTONIVM FABRVM d. l. tomo XXXV. p. 591-610.

§. CXXXXI.

Quum vero ad vicariorum siue officialium libidinem copia appellationum quotidie glisceret, capite XIII. pactionis, qua Caroli VI. caelaris auctoritas fuit definita, hoc de argumento sic iterum fuit sancitum cautumque :

*Gleicher gestalt WOLLEN WIR, wenn es sich etwan be-
gäbe, daß die causae ciuiles von ihrem ordentlichen Gericht
im heiligen Reich ab und ausser dasselbe ad Nuncios Apostoli-
cos, und wohl gar ad curiam Romanam gezogen würden, sol-
ches abschaffen, vernichten und ernstlich verbiethen, auch VN-
SEREN Kayserlichen Fiscalen so wohl an VNSEREM Kay-
serl. Reichs Hoff-Rath als Cammer-Gericht, anbefehlen, wie-
der dieienige, so wohl Partheyen als Aduocaten, Procurato-
ren und Notarien, die sich hinführo dergleichen anmassen,
und darinne einiger gestalt gebrauchen lassen würden, mit be-
beriger Anklag, von Amts wegen zu verfahren, damit die
Vvertretere dem nechstens gebührend angesehen und bestrafft
werden mögen. Vnd vveiln vorherührter ciuil-Sachen vvilien
zwischen VNSEREN und des Reichs höchsten Gerichten,
sodann Apostolischen Nunciaturen mehrmalige Streit und Ir-
rungen entstanden, indeme so ein als anderen Orts, die ab
der Officialen Vrtheil beschebene Appellationes angenommen,
processus erkannt, selbige auch durch allerhand scharffe Man-
data, zu græster Irr- und Beschwoerung der Partheyen, zu be-
haupten gesucht worden, vvormit denn diesen vorkommen,
und aller Iurisdictionis-Conflict mächte verhütet vverden ; So
WOLLEN WIR daran seyn, daß die causae seculares ab ec-
clesiasticis rechtlich distinguiret, auch die darunter vorkom-
mende zveiffelhaffte Felle durch gütliche, mit dem Pæbstli-
chen Stuhl vornehmende Handlung und Vergleichung erledig-
get, fort der geist- und vvelthlichen Obrigkeit einer ieden ihr
Recht und Iudicatur ungestöhret gelassen vverden möge.*

§. CXXXXII.

§. CXXXXII.

Ratio huius constitutionis nota est et manifesta. Nam pontifex de caussis ciuilibus Germanorum cogniturus, non est iudex legitimus. Ideo sole est clarius, ratione ciuiliū controuerfiarum litigantes neque ad pontificem, neque eius legatum prouocare posse. Quumque caussae mixti fori sunt fabula commenticia, quam sacer ordo excogitauit, ad dilatandos iurisdictionis limites, dubium non est, quin caesar et imperium distinctionem inter res mere ecclesiasticas et mixti fori, in contumeliam regni et detrimentum maiestatis imperii inuentam, abrogare queant.

§. CXXXXIII.

Et, quod rerum caput est, ipsorum Germaniae praesulum interest, ut hoc dogma antiquetur. Pluris enim aestimandus honor, quo in numero ordinum regni sunt, quam tales, qui subiecti sunt pontifici. Si quis demeret illa, quae antistitibus Germanicis tamquam proceribus regni propria sunt, suae auctoritatis permagnam facerent iacturam, eorumque status sacer plurimum deperderet splendoris. Quibus accedit adhuc, quod ad exemplum Gallorum aliorumque regnorum pro libertate ecclesiae Germanicae laborare, res sit Germano quouis, ne dicam, antistite dignissima. Sed de spatio et curriculo desistere uideor, qui gnarus sum, Germanorum obsequium in sacris Romae ita peruulgatum esse, ut ibi iam prouerbii locum obtineat, Germaniam esse terram obedientiae pontificalis.

§. CXXXXIIII.

Opus erat prouidere legibus publicis, ne libertas Germanorum opprimatur a pontifice eiusque legatis, quorum alter Viennae in Austria, alter Coloniae Agrippinae, alter denique Lucernae commorantur.

§. CXXXXV.

Frequentissimae profecto recentiore aetate erant pro-

uocationes ad legatos pontificales. Sic quum anno
 MDCLXXXVIII. Guilielmus Furstenbergius antistitis Co-
 loniensis esset creatus collega, qui operam subiret vica-
 riam, coadiutorem appellant, Franciscus Ludouicus, Vra-
 tislauiensis praesul, Marchio Badensis et Koenigseggius co-
 mes rite intercesserunt, ac simul ad legatum pontificis pro-
 uocarunt. SAMUEL DE PUFENDORF *de rebus gestis Fri-
 derici Wilhelmi magni, electoris Brandenburgici* libro XVIII.
 §. LVIII. p. 1533. editionis Berolinensis.

§. CXXXXVI.

Porro huc facit supremi tribunalis Spirensis edictum
 vulgo mandatum, quod anno MDCLXXVII. edixit, at-
 que inscribitur :

„Mandatum de conseruando iura imperii, nec permittendo,
 „contra imperii leges et pragmaticas sanctiones censuris ecclesia-
 „sticis grauari subditos imperii, sed cassando, annullando, tol-
 „lendo et impediendo in posterum omnes *recursus apostolicos in*
 „*ciuilibus* et temporalibus causis, nullatenus vero iisdem con-
 „uendo; sub rubro *des Kayserlichen General-Fiscals contra Ihro*
 „*Churfürstliche Durchleucht, wie auch Burgemeister und Rath*
 „*der Stadt Cöln, die excommunication des Herrn Rensing betref-*
 „*send.* Et deinde: *und obwohln nun D. Gerhard Rensing, als*
 „*ein eingefessener Vnterthan des Reichs, da er ab einer, von*
 „*dem Churfürstlichen Cölnischen official in qualitate eines weltli-*
 „*chen Richters, wie auch in einer notorie ciuil profan- und*
 „*Schuldforderungs-Sache, ihm zuwieder ausgefallener Vrtheil*
 „*sich beschweret befunden, - - - an unser Kayserlich Cammer-*
 „*Gericht, als competens saeculare iudicium immediate superius*
 „*prouociret - - - daß gleichwohl - - - der in des heiligen Reichs-*
 „*Stadt Cöln residirende päbstliche nuntius, oder dessen seithero*
 „*ausgewichener auditor, sich angemasset, contra expressum textum*
 „*nouissimi recessus imperii, ein cassatorium mandatum sothaner*
 „*gebührend vorgenommener appellation gegen ermeldten D. Ren-*
 „*sing sub comminatione excommunicationis zu decretiren und aus-*
 „*gehen zu lassen etc.* ANTONIVS FABER parte III. *der Euro-*
 „*päischen Staats-Cantzelle* p. 697. sqq.

§. CXXXXVII.

§. CXXXXVII.

Aliud mandatum, quum anno *CIOIOCLXXX.* regnien Bonnenſe exſecratione deuinctum eſſet, legitur ibidem p. 707. Deciderat hoc controuerſiam, quae verſabatur inter heredes Buſchmannianos et eum, qui ſenatus canonicoꝝ Siburgenſium rem familiarem adminiſtrabat, quumque ea, quae quotannis ex agris redeunt, non erant adminiſtratori ſoluta, hic adiit officialem Colonienſem. petiuitque ab hoc mandatum, quo inanis atque irrita reddatur liſ coram laicis intenta. Accidit etiam, vt ille adminiſtrator, ſuum ius ſibi non fuiſſe tributum, fingens, Romanam curiam appellaret. Edixit igitur ſupremum imperii tribunal Spirenſe hiſ verbis: „mandatum de curando „reuocari praetenſam declarationem cenſurarum, et re- „nuntiarı proceſſui rotali, nec non deſiſtendo ab eodem „ſufficienter caueri etc.

§. CXXXXVIII.

Et BURCARDVS GOTTHELFIVS STRVIVS capite XXVIII. §. XXXXI. *corporis iuris publici* p. 1099. auctor eſt, edixiſſe Innocentium XI. pontificem anno *CIOIOCLXXXVI.* vt a vicario antiſtitis Colonienſis ad legatum ſuum prouocetur, neuiquam vero ad ſuprema imperii tribunalia.

§. CXXXXVIII.

Quae cum Walthero Counotte, Leodienſi ciue anno *CIOIOCLXXXVIII.* et iam antea fuerunt acta, conſtat inter omnes. Quum enim Ferdinandus Gaen huiusque coniux Ioanna Nicolas teſtamentum compoſuiſſent, quo ſe mutuo et viciffim heredes factitauerant, haec vero prius obiret diem ſupremum, quam maritus fato fungeretur; Waltherus Counotte, quem Ferdinandus Gaen heredem ſcripſerat, negabat poſt huius obitum, heredes, quas vxor ſcripſerat, poſſe ſecum vna in hereditate habere partem. Erant illae Margaretha Sauenay, vxor Ioannis de Herue, et Catha-

Catharina Mottet, vidua Andreae Robinet. Hae Counottio actionem intendunt, in iudicio vicarii Leodiensis et victoriam ab illo reportant. Quare Counottius vicarium Coloniensis antistitis appellavit, qui priorem sententiam correxit in melius Counottii, quam emendationem legatus pontificalis, quoniam Catharina Mottet ad hunc prouocauerat, approbavit. Post haec illa curiam adiit Romanam. Quod factum illicitum quum Waltherus Counotte camerae imperatoriae significauisset; edixit haec, vt executioni suam sententiam mandet, quoniam iudicata vicarii Coloniensis vana plane atque futilia essent. Permouerunt haec Waltherum Counotte, vt Romam abiret, peteretque a signatura, vt vocant, curiae Romanae, quo haec causae suae patrocinetur. Properabat haec edicere, vt legatus pontificis cuncta, quae vicarius praesulis Leodiensis et camera imperii peregrissent, redigeret ad nihilum. At vero supremum hoc tribunal proscribendum duxit Waltherum Counotte anno MDCLXXXVIII. effecitque, vt hic, aqua et igne interdictus, eiusque consilia fracta in nihilum occiderent. ANTONIVS FABER l. c. p. 694. sq.

§. CL.

Quum itaque leges imperii (§. CXXXVI sqq.) vetant, ne controuersiae civiles ad tribunalia pontificis deduci queant; intercessio autem huius contra illas leges nullius est ponderis aut effectus; atqui lites de nobilitate auita canonicorum sunt causae civiles, quoniam cognitio de statu personarum est civile negotium; eas sane sibi iure optimo maximo vindicant imperii tribunalia, docetque hoc lis Erbmanniorum, quam hi cum praesule et senatu canonicorum Monasteriensium in camera et demum in imperii conuentu Ratisbonensi egerunt, ANTONIVS FABER tomo XI. *der Europäischen Staats-Canzeley* p. 239-345. tomo XII. p. 703-718. tomo XIII. p. 291-372. tomo XV. p. 276. et 309. sqq. tomo XVI. p. 525. tomo XXVII. p. 287-

319. IO. GEORG. CRAMER de *iuribus et praerogatiuis nobilitatis auitae* p. 263-268. Vt iam fileam illas sententias, a supremis imperii tribunalibus pronuntiatas, quas hoc de argumento collegit IO. IACOBVS MOSER parte III. *des teutschen Staats-Rechts* p. 435-442.

§. CLI.

Hinc merito conquesti sunt Germani, pontificem de nobilitate auita Hermanni Lotharii ab Auwach et Ioannis Wolfgangi ab Auwach, quorum prior in numerum canonicorum Wormatiensium anno *MDCLXXI*. relatus fuerat, posterior vero anno *MDCLXXV*. eidem senatui adscribi cupiebat. Quumque eorum profapia talis non appareret, qualem statuta Wormatiensia requirunt, senatus canonicorum, alterum Auwachium a statione, vulgo choro abstinere, alterum vero ad adipiscendam beneficii possessionem non admitti, iussit. Ast in promptu Auwachiiis erat remedium, quo pontificem appellabant, qui vicario Coloniensis antistitis huius litis decisionem mandabat. Et, quod mireris, vincebant ibi Auwachii causam. Deinde quum supremum tribunal Romanum, vulgo rota, causam denuo perquireret et inuestigaret, eandem iterum sententiam secundum Auwachios fuisse dictam, constat. Dumque Auwachii cum senatu canonicorum iure experiebantur, pontifex hominem nouum, eumque Hibernum, Iacobum de Boville illius collegio adscripsit. Et, quod vix crederes, rota Romana pariter secundum hunc anno *MDCLXXXI*. sententiam dixit. Accidit vero praeter opinionem, vt, quum senatus canonicorum his sententiis plane irritis obsequi nec vellet nec posset, execratione illum deuinciret pontifex, interprete praefecto collegii sacri Malmundariensis, priorem vocant, Remaelo Fabro. ANTONIVS FABER tomo V. *der Europaischen Staats-Canzelley* p. 120. sqq. et IOAN. FRIDER. PFEFFINGER volumine II. *Vitriarii illustrati* p. 893-896.

K

§. CLII.

§. CLII.

Hinc Sebastiani Antonii Redingii de Biberegg caussa, quia ciuilis erat, et in eo versabatur, vt de probanda nobilitate ageretur, ad forum tribunalium imperii pertinebat. Nam lites, quae de personarum statu mouentur, ad caussas ciuiles omnino pertinent. Quare non video, cur Imperator Leopoldus hanc controuersiam sibi non vindicauerit, sed iudicium metropolitico Moguntinum iudicem esse legitimum crediderit. Litteras caesaris publicauit IO. CHRISTIANVS LÜNIG parte III. *der deutschen Reichs-Cantzelle* p. 1061 - 1067. quarum prima epistola perscripta fuit ad legatum caesaris, in Heluetia commorantem, secunda ad pagos Helueticos, qui sacris pontificiis sunt addicti, tertia, quam huc transcribere placuit, anno MDCCXXXI. exarata est ad Moguntinum antistitem Anshelmum Franciscum, et quarta denique ad senatum canonicorum Constantiensium.

Wir verhalten Euer Liebden freundlich nicht, wasmassen in der so beschwerlichen Streit-Sache des Dom-Capituls zu Costantz, in puncto controuersi Canonatus, wider Antonium Sebastianum Reding, uns nicht allein der gründliche Information über den bey ihrem Iudicio Metropolitico geführten Proceß, und ferners wohlmeinende Vorschriften, damit wir uns der Sachen noch weiters nachdrücklich annehmen wolten, unterm 1. Martii, 15. Aprilis, und 1. Augusti nächst abgewichenen Jahres, wohl eingelangt, sondern darüber auch zu eben diesem Ende, sowohl ermeldtem Dom-Capitul und viel andern Stiftern und Partheyen, deren eigenes Interesse dabey mit versiret, als auch vom allgemeinen Reichs-Tage zu Regensburg, viel und wiederholte Instantien geschehen, die uns dann auch billich und leicht vermocht haben, unsere Kayserliche Officia nochmals aller Orten gantz angelegentlich zu wiederholen, massen Euer Liebden aus hiebeykommenden Abschriften mit mehrerm erschen werden, wobey, gleichwie uns nicht wenig angefrischet hat, als wir gantz neuerlich vernommen,

men, wessen sich Euer Liebden, auf einiges zu Rom beschehe-
nes Ausbreiten, als hatten sie in der dorthin angemessenen Ap-
pellation in editionem actorum priorum bereits eingewilliget, in
contrarium so gar durch ein offenes attestatum haben verneh-
men lassen; Als halten wir uns um so mehr darbey versich-
ert, daß sie dabey bestehen, und sich noch ferner, auf al-
len Fall, da solche Acta annoch abgefodert werden solten, also
bezeigen werden, damit der Bullae Pii VIII. und denen semnt-
lichen hohen Stiffiern in Teutschland nichts praeiudicirliches
darunter zugezogen, und dero Metropolitische Jurisdiction in
ihrem Vigor erhalten werde; Immassen wir zu solchem Ende
auch die Schweitzerische Eydenosschafft, in Antwort auf ih-
re noch iüngst am 9. Decembris des nächst verwichenen Jah-
res an uns wiederholte Interposition, dahin erinnert haben, daß
sie den Reding an Euer Liebden, als den ordentlichen Richter,
verweisen wolten, mit der Versicherung, daß ihme all dort
schleuniges Recht angedeyen werde, wie oberwehnte Abschrif-
ten mit mehrem ausweisen; Vnd verbleiben wir anbey Euer
Liebden etc. etc. Wien, den 4. Maii 1681.

§. CLIII.

Lites de clientelis neque ecclesiasticas neque fori mixti
esse, quilibet, me vel silente, perspicit. Quin immo ipse
pontifex vult, vt clerici vasalli sint subiecti domino suo
beneficiario in rebus clientelaribus (§. CXXIII.); mirum sa-
ne est, quod decanissa, vt vocant, ac quaedam virgines se-
natus sacri Thoruniensis in Westphalia a curia beneficiaria
Thoruniensi prouocarent ad legatum pontificis Colonien-
sem. In contumeliam hoc acceperunt ordines regni, pro-
ut docet consultum trium collegiorum anno MDCCVI.
scriptum. ANTONIVS FABER l. c. tomo XI. p. 110. sqq.
Monatlicher Staats-Spiegel mensē Iulio anno MDCCVI.
p. 22. sq.

§. CLIII.

Senatus imperii aulicus de caussa Amersbeckii et
Schreiberi anno MDCCVIII. decreuit, ne reus ad lega-
tum

tum pontificis prouocaret. PAVLLVS HENNINGVS GERCKEN in *otio Vienna-Ratisbonensi* p. 135. Pariter in caussa Gras et Werneking idem supremum tribunal sententiam, quam rota pronuntiauerat, anno eodem declarauit irritam, Idem l. c. et IO. IAC. MOSERI *auserlesene Reichs-Hofraths-conclusa* parte II. p. 714.

§. CLV.

Controuersiae, quibus aliqui in honoris contentionem incidunt, sunt mrae ciuiles; iccirco caesarem in caussis clericorum, quum de praecedendi dignitate sermo est, pro iudice legitimo putem. Quapropter imperator Iosephus vehementer contradixit, quum Clemens XI. pontifex de certamine honoris et dignitatis, quod inter praefectum monachorum, vulgo abbatem Creutzlingensium et rectorem monachorum Petershusanorum versabatur, sententiam dixisset. Supremum tribunal Romanum id sibi sumserat, vt Petershusanum sua non modo damnaret sententia, sed et statueret, vt impensas CCXXXVIII. aureorum resarciret. In fratris vestigio institit imperator Carolus VI., qui contra Creutzlingensem ac pontificem de hac re Petershusanum grauissime ac diligentissime defendit. IO. FRIDER. PFEFFINGER volumine III. *Virriarii illustrati* p. 444-449. *Leben und Thaten des Pabsts Clemens des XI.* parte III. p. 70-78. *electa iuris publici* parte V. p. 56-62. et parte VI. p. 381-388. 630-644. 659-980.

§. CLVI.

Quia caesar est academiarum conditor et defensor, hic etiam de iuribus facultatum cognoscere potest, in primis vbi de caussa ciuili dubium oritur. Hinc, quum Coloniae Vbiorum quidam doctores contenderent, sibi decani prouinciam quoque esse deferendam, quantumuis licet iuris canonici praecepta tantum exponerent, nec cum aliis professoribus in senatu Ictorum academiae adscripti, nec in numero professorum essent, atque legatus pontificis,

cis, qui Coloniae commorabatur, decretum, vt vocabant, sequestratorium contra professorem Casparum Iosephum Huigen publicauisset, iussissetque praeterea, sigilla, annales ordinis iurisperitorum clauisque tabularii exhiberi, et, ni hoc fecerit, poenam 10. aureorum Rhenanorum persolui; post haec e sacrorum sodalitate ex-terminauisset legatus Huigenum; imperator Carolus VI. hunc eiusque causam apud pontificem constantissime tutatus est, prout litterae eius, quae parte VII. *electorum iuris publici* p. 469-483. prostant, abunde testantur.

§. CLVII.

Quum anno MDCCXXVII. senatus canonicorum Coloniae Ioannem Andream de Sierstorff canonicum faceret, Ioannes Henricus Augustinus de Moers autem illam lectionem a regula abesse contenderet, atque ad aulam Romanam prouocaret, magno feruore, studio inflammato maximisque impensis, quae circiter quadragena millia numerum vncialium conficiebant, his ibi disceptata fuit. Historiam litigii exposuit IO. IACOBVS MOSER parte III. *der Reichs-Famae* p. 367-384. adde partem III. p. 492-496. item *Leben des Pabsts Benedicti des XIII.* sectione VI. §. LXXXVII. p. 226-254.

§. CLVIII.

Pariter litigium collegii canonicarum Asbeccensium et Sophiae de Morsey dictae Piccart, quum illud hanc in domum suam gregemque recipere nollet, causam interponens, quod nobilitatem autam probare non potuisset, decidit supremum tribunal Viennense anno MDCCXXVI. statuitque vicarium praesulis Monasteriensis esse iudicem huius controuersiae haud legitimum. *Auserlesene Reichs-Hofraths-Conclusa* parte VI. p. 37. sqq.

§. CLVIII.

Illam vero exempla, quae IOANNES CHRISTIANVS

BOCKEN *lectionis Blumianae* p. 545. et p. 317. percensuit, huc transferre, non attinet.

§. CLX.

Quae recensui exempla, clarissime docent, pontificem, legatos eius atque praefulum Germanorum vicarios adinuolare saepissime in iura regni, huiusque leges principales perumpere. Faciam interea, ut tua mentis acie dispicere queas argumenta, quae his praetendunt facinoribus.

§. CLXI.

Sibi quidam pontifices atque non nulli, Romano coetui adscripti, vesane persuaferunt, ad pontificatum Romanum tantam adhaerescere potestatem pro iure suo, ut pontifex et directiua, ita loquuntur, et correctiua potestate uti erga reges, hosque deiicere a regnis suis, ac eos viva possit priuare. Publice hoc defendit ANTONIUS SANCTARELLVS membrum coetus, qui a seruatore Iesu sibi nomen adsciuit, de *haeresi, schismate et potestate summi pontificis in his delictis puniendis*, Romae MDCCXXV. et tomo III. *bibliothecae maximae pontificiae* IO. THOMAE ROBERTI. Placabiliorem se quidem praebere voluit ROBERTVS cardinalis BELLARMINVS, de *potestate papae in rebus temporalibus contra Guilielmum Barclaium* agens, qui libellus reperitur ibidem tomo XVIII., existimans, pontifici in principes ius esse diuinitus datum, non quo infinita et omnibus numeris absoluta potestate in eos dominaretur, sed regendi imperii custos quasi, moderator et arbiter esset antistes Romanus.

Verba eius capite V. p. 388. ita habent: „*potestatem pontificiam per se et proprie spiritualem esse - - et ideo directe respicere ut obiectum suum primarium spiritualia negotia; sed indirecte, id est per ordinem ad spiritualia, reductiue et per necessariam consequentiam - respicere temporalia, ut obiectum secundarium.* Verum hic eadem iteravit peruulgata et quotidiana praecepta, quae alii bene multi iam decantauerant, quos IOAN-

NES

NES THOMAS de ROCABERTI in *bibliotheca maxima pontificia*, in qua auctores melioris notae qui haecenus pro sancta Romana sede tum theologicè tum canonicè scripserunt, fere omnes continentur, Romae MDCLXXXVIII. collegit, aliique, quorum nomina dedit *bibliotheca iuris imperantium quadripartita* p. 177. sqq. Etenim infinitam pontifici potestatem in Christianos re ipsa attribui, eique velut parenti vniuersali edicta fidelibus proponere, quae ad salutem eorum aut ad religionem tutandam pertinent, monere ac praecipere et refractarios denique poenis coercere, ius esse tradunt, atque bene merentes praemiis mactare. Hinc regio titulo quosdam condecorare, eos vero quos indignos regno iudicauerit, priuare regni insignibus posse pontificem, existimat ROBERTVS cardinalis BELLARMINVS capite VI. XI. p. 390. sqq. Et cuncta, quae iam dixi, ita esse, constanti fama atque complurium fere Romanensium sermone est celebratum.

S V M M A C A P I T A
SECTIONIS QVARTAE.

- §. CLXII - CLXVII. *versamur in enumeratione argumentorum, quibus ius pontificem appellandi in controuersis civilibus euincere studuerunt DE LAVREA, AVFRERIVS, PETRICA SACRIPANTE, alii.*
- §. CLXVIII. *Non iam dispiciemus de irritò auctoritatis pontificalis fundamento, quoniam satis est, sacri ordinis homines regibus paruissè.*
- §. CLXVIII - CLXXIII. *Adducimus exempla, quae sunt testimonio et graui et claro et certo.*
- §. CLXXV - CLXXVII. *Germanis ante oculos ponimus Gallorum studium libertatis in sacris. Duae horum propositiões principales, quas ad rem*
- Germanorum iudiciariam applicamus, praesertim quum pontifices olim subiecti fuerunt caesaris imperio.*
- §. CLXXVIII. *Conradus II. imperator contempsit ac pro nihilo putauit litteras pontificis.*
- §. CLXXVIII. *Albero antistes Treuirensis epistolam pontificalem concersit.*
- §. CLXXX. *Ante saeculi VIII. actatem Germanicae ecclesiae non erant sub imperio ac ditione pontificis.*
- §. CLXXXI. *Distinctio sacrae iurisdictionis a profana. Illius origo. Ampla ditio pontificis. Ingens multitudo ecclesiarum et monasteriorum, quae pontifici paret.*
- §. CLXXXII.

§. CLXXXII. Testimonium patris purpurati, TVSCHI contra pontificem.

§. CLXXXIII. CLXXXIII. Adhortamur Germanos ad recuperandam libertatem, excitamusque illos, ne legatos pontificis pluris faciant, quam Galli. Legatorum pontificalium iura in Gallia. Benedictus XIII. Germanis stuporem non hominis sed pecudis tribuit, eos aequae hebetes esse existimans, ac pecora.

§. CLXXXV. Cur fracti et abiecti animi fuerit obedientia complurium Germanorum, qua pontificis cuncta faciebant imperata. Patrum Ignatianorum effigies et copia et laus.

§. CLXXXVI. In oculis Germanorum constituimus exemplum Caroli V. caesaris.

§. CLXXXVII. CLXXXVIII. Mirabile est, quod Germani, barbari olim, studiosiores fuerint iurium suorum, quam ea aetate, qua subacta habent ingenia. Inconsideratissimae temeritatis plenus est, vacchaturque Benedictus de Benedictis, qui Paullum V. pontificem vicecedem vocavit. Numerus Apoc. XIII. 18. latet in nomine Paulli V.

§. CLXXXVIII. Quoniam pontifex clam extimescit Germanorum potentiam, conciliique auctoritatem, res non adeo est difficilis, recuperare libertatem pristinam. PETRICCA Ger-

manos putat pro stupidis et bardis.

§. CLXXX - CLXXXIII. Vera fundamenta, quibus excitatae fuerunt provocationes, sunt callida Romanorum antistitum inuenta, et fabrica, quam finxerunt ad fallendos Germanos. Praesulum commodis nihil obstat atque officit, si de hac recuperanda libertate sua cogitant, in primis si cum animis suis considerant doctrinam illorum iuris sacri interpretum, qua omnes antistites suam auctoritatem proxime a Deo, nequam vero a pontifice, accepisse contendunt.

§. CLXXXV. CLXXXVI. Sensit illud IO. GERSON. Animaduenterunt id alii.

§. CLXXXVII. praecipuum Romanensium fundamentum appellationis suffodimus.

§. CLXXXVIII. CLXXXVIII. CC. Pulcram factorum Gallorum et Venetorum Angliaeque regis imitationem Germanis ante oculos statuimus, eamque his commendamus.

§. CCI. CCII. Eorlem, quo nos, serpsu sunt OTTO Frisingensis et CAIETANVS.

§. CCIII. Susque deque habenda sunt maledicta, quae pontifex conicere consuevit in viros et veritatis et patriae amantes, et qui cum republica faciunt. Studia PINII et MAIMBURGII laudi ipsis ducuntur.

SECTIO

SECTIO QVARTA
VANITAS FALSITASQVE DO-
GMATIS PONTIFICII DE APPELLATIO-
NIBVS IN CONTROVERSIIS CIVILIBVS
AD CVRIAM ROMANAM.

§. CLXII.

Qui pontifex Romanus est creatus, eum vniuersae rei Christianae praeesse atque totius terrarum dominum esse sunt commenti tum Gregorius VII. tum eius successores. Inde effici putant, appellari posse ab antistite ad archiepiscopum etiam in caussis, quae ad iurisdictionem pertinent civilem, BRANCATVS cardinalis DE LAVREA in *polyanthea sacrorum canonum* parte II. p. 86. §. XIII. n. 6.

Quoniam ad pontificem pertineret summa potestas et ecclesiastica et civilis, idem d. I. parte III. p. 208. n. 50. adeo, ut cuiuslibet iudicis sententiam retractare, immo et ipsorum regum imperatorumque sententias rescindere queat, idem d. I. p. 213. n. II. 12. in primis, quum pontificis et imperatoris auctoritate totus regatur mundus, idem §. XVIII. p. 226. n. 4. Argumenta sane, quae tanti sunt, quanti fungus putidus est. ABRAHAMVS quoque BZOVIVS de *pontifice Romano* capite XXXXV. p. 518. apud RO-CABERTVM tomo I. nugae garriuit: iudiciaria, aiens, potestas in omnes reges et principes a patre Christo in summos pontifices est transfusa, adeoque ille est arbiter orbis. Easdem tricas narrauit ALVARVS PELAGIVS de *placitu ecclesiae* capite XIII. p. 29. apud eundem tomo III., existimavitque REGINALDVS cardinalis POLVS de *summo pontifice* capite XXXVIII. p. 179. ibidem tomo XVIII. apud nullos maiorem pontificalis auctoritatis cultum et obseruantiam valere oportere, quam apud reges. Ecce nugae, quas agunt magni inter Romanenses nominis homines. Sileo circuliunculos, quos STEPHANVS AVFRERIVS fabulatur in libro de *potestate saecularium in personas ecclesiasticas earum-*

L

que

que res et bona et vice versa de potestate ecclesiae et priuilegiis eius contra laicos.

§. CLXIII.

Inde colligunt, praesulibus horumque vicariis iuris dicendi in causis etiam ciuilibus esse potestatem. Addunt his, quod iam saeculo IIII. antistites decidissent lites ciuiles, in primis quum Christiani Romanorum magistratus, sacris idololatrarum addictos, adire noluerunt, IO. GEORG. PERTSCH *in dem Versuch einer Kirchen-Historie des vierten Iahr-hunderts* P. I. p. 657. sqq. Adde LVDOVICVM THOMASSINVM *de vetere et noua ecclesiae disciplina circa beneficia et beneficiarios* parte II. libro III. capite CIII. p. 878. sqq. capite CVII. p. 890. sqq. capite CX. p. 902. sqq. qui de iurisdictione antistitum in causis ciuilibus suo more, id est erudite egit. Ex quibus liquere putant, clericos vel inueterata obseruantia iurisdictionem in controuersis ciuilibus fuisse nactos. Accesserunt huic adulterinae decretales, quibus appellationes ad pontificem fuerunt firmatae, CLAVDIVS FLEVRY *discours sur l'histoire ecclesiastique* dissertatione IIII. p. 316-321.

§. CLXIIII.

Quin immo ANGELVS PETRICCA, ordinis minorum, homo tenebrosus, qui, ut ego quidem existimo CHRISTIANVM LVPVM haud secus, quam in tenebris errantem, superauit, d. I. disputatione VIII. p. 782-787. de appellationibus ecclesiae Germanicae egit, inde ab anno reparatae salutis CCCLXXXVIII. prouocationes Germanorum ad pontificem repetiit, nixus epistola Anastasii, quae tomo I. conciliorum p. 550. legitur, secundam anno CCCCXXXX., tertiam anno MDLXXVII. E quibus aliisque, quae profert, exemplis consequi putat, Germaniam pontifici esse subiectam; eos vero, qui alicui sint subiecti, ad superiorem prouocare posse ac debere. Quis non videt istum PETRICCAM alba et atra non potuisse discernere?

§ CLXV.

dominos laceffendi, nulli superiorum pontificum cessit, multos etiam longe superavit.

§. CLXVIII.

Non iam hic iterabo argumenta, tum e sacra scriptura, tum ex patrum, tum e pontificum testimoniis, tum ex conciliorum decretis ducta, quae et copiose et accurate et eleganter pereensuit ERNESTVS SALOMO CYPRIANVS d. l. capite II. III. IIII. et V. Malo potius καὶ ἀνθρώπων argumentari. Et certo constat, quod Francorum tempore ecclesiae earumque rectores atque ministri e iurisdictione ciuili imperii Francorum nondum fuerint exemti, sed per tria saecula vsque ad Carolum M. et regum et comitum iurisdictioni fuerint subiecti.

I. *Traité de l'autorité des rois touchant l'administration de l'église par Mr. TALON* p. 151. sqq. CHRISTOPHORVS LEHMANNVS libro II. capite XXI. et XXXXI. *chronicorum Spirensium* et IOANNES SCHILTER de *libertate ecclesiarum Germaniae* libro II. capite V. p. 152. Inferioribus autem clericis hominibusque, ad ecclesiam aut monasterium pertinentibus, in secunda demum instantia a comite ius dicebatur.

II. Ad pontificem nullam in ciuilibus caussis, quae inter ciues Germanorum, Gallorum aliorumque regnorum et rerumpublicarum disceptantur, pertinere iurisdictionem, praeter GVILIELMVM BARCLAIVM de *potestate papae* et huius filium TOANNEM BARCLAIVM in *publicis pro regibus ac principibus et priuatis pro Guilielmo Barclaiio parente vindiciis contra Bellarminum*, aliosque, qui tomo III. *monarchiae S. R. I.* edente MELCHIORE GOLDASTO HEIMENSFELDIO prostant, PAVLLVS SARPVS demonstrauit in libello: *Consolazione della mente, nella tranquillità di coscienza causata dal bon modo di vivere nella città de Venetia nel preteso interdetto di Paolo V. Suegliata da FR. BAULO Seruita Consultor di Stato*; agli illustrissimi e eccellentissimi Signori Inquisitori di Stato. Qui libellus etiam lingua Gallica divulgatus ita inscribitur: *les droits des souverains defendus contre les excommunications et les interdits des Papes, ou examen et refutation des droits d'excommunier les souverains, que les papes se sont injustement attribués; composé par le FRERE PAVL, Religieux Seruite et Consulteur*

sulteur d' Etat. Argumenta libelli enumerarunt IOANNES CLERICVS parte XIII. *bibliothèque ancienne et moderne* p. 307-383. IACOBVS AVGVSTVS THVANVS *historiarum sui temporis libro CXXXVII.* p. 112. sq. et ex hoc IOAN. HENRICVS HEIDEGGER in *historia papatus* periodo VII. §. CCXX. p. 322. sqq. in primis haec diligenter excussa leguntur apud AMELOTVM DE LA HOVSSAIE *supplement à l'histoire du gouvernement de Venise* p. 148. sqq. p. 159. sqq.

III. Noli quoque illa negligere, quae e Gregorio magno contra pontificem in medium protulerunt LVDOVICVS MAIMBURG in libello, qui inscribitur: *histoire du pontificat de S. Gregoire le grand* p. 123. sq. et p. 161. et CLAVDIVS FLEVRY *discours sur l'histoire ecclesiastique* dissertatione VII. p. III.

III. His accedit, quod antistites ius olim dixerint non tamquam iudices sed vt arbitri, IANVS A COSTA l. d. p. 291.

§. CLXVIII.

Ipse profecto Carolus M. anno 1000LXXXVIII. per legatos suos Romae in aula pontificali iudicium exercuit, et quaestionem de coniuratis habuit, eosque, quum, inania et vana afferre omnia, legati iudicassent, in Franciam victos misit, CAROLVS SIGONIVS *historiarum de regno Italiae* libro III. p. 176.

§. CLXX.

Praeterea anno 1000C. accusatores Leonis III. pontificis, capite damnauit Carolus, rogatu vero eiusdem antistitis Romani eos a poena exemit, atque in exilium egisse satis habuit. Leges nouas ad edicta Longobardorum adiunxit et res ecclesiasticas nouis formauit institutis.

§. CLXXI.

Ludouicus pius anno 1000CXXXV. recepto imperio ad res constituendas conuersus, conuentum Attiniaci habuit, in quo de rebus praecipue ecclesiasticis sanxit. Anno 1000CXXXVI. quum Hilduinus abbas quereretur, quod Pipinus praedia quaedam S. Germani Parisiensis, in Aquitania sita, furripuisset, ex conuentus auctoritate illum increpuit.

crepuit. Conuentu inde Lugdunum translato, litem Lugdunensis et Viennensis ecclesiae, quae episcopo vacabant, cognouit, CAROLVS SIGONIVS l. c. p. 208.

§. CLXXII.

Imperator Ludouicus II. anno 1000. de causa Ioannis archiepiscopi Rauennatis, sede, suffraganeorum suorum coitione, deiecti, per Nicolaum quemdam cognouit. Hic Roman conuentum ad eam rem cognoscendam indixit. Ibi quum episcopi quidam vna cum pontifice et Ludouici imperatoris legatis in aedibus Leonianis confedisent, Ioannes de detrectato pontificis imperio est accusatus.

§. CLXXIII.

Imperator Otto I. de diffidiis inter pontifices Leonem et Benedictum, episcopis in Lateranum conuocatis, iudicauit. Idem l. c. p. 312.

§. CLXXIII.

Leo III. pontifex anno 1000. de criminibus se purgare iussus, dicta die praesentibus caesaris legatis vmbonem aedis ascendit, ac contingens euangelia sollemni iureiurando se innocentem esse pronuntiauit. SANGALENSIS monachus libro I. *de gestis Caroli M.* p. 67. apud HENRICVM CANISIVM tomo II. *lectionis antiquae* parte III. Simili more Paschalis pontifex anno 1000. se sollemni concepto sacramento purgare debuit. HENRICVS de BÜNAV parte III. *der Reichs-Historie* p. 81.

§. CLXXV.

Inde facile comprehendendi potest, cur Galliae regnum veteris illius iuris adhuc fruatur reliquiis, et cur Germani, si vellent, suaeque libertatis studiosiores essent, etiam nunc uti possent hoc praecipuo. Gallorum libertates, ratione pontificis, duobus veluti cardinibus vertuntur: primo, quod potestatem, a Christo ecclesiae concessam, mere spiri-
ritua-

ritualem, nec vlllo modo directo siue per obliquum ad res huius saeculi trahendam statuunt; secundo, quod plenitudo potestatis, quae penes pontificem, tamquam caput ecclesiae, est, exerceri debeat ex praescripto canonum, ab vniuersa ecclesia receptorum, ipseque pontifex iudicio concilii vniuersalis, in casibus a concilio Constantiensi, sessione III. et V. expressis, obnoxius sit. CLAVDIVS FLEURY l. c. parte III. capite XXV. p. 755. sq.

§. CLXXVI.

Ex duabus hisce propositionibus, fundamento solido impositis, sequitur, vt nec imperator potestatem suam debeat pontifici, adeoque hic fit supremus Germanorum iudex, neutiquam vero is, qui ecclesiae Latinae est praefectus. Nam caesar non habet superiorem honoris gradu.

§. CLXXVII.

Cur pontifices se imperatoribus subiectos esse et dixerunt et ostenderunt? Sic Constantio Liberius, Mauricio Gregorius, Constanti II. Martinus I. et Vitalianus, Constantino Pogonato Agathus, Iustiniano II. Constantinus, Carolo M. Leo se subiecerunt fidemque suam iureiurando obstrinxerunt, ERNEST. SALOMO CYPRIAN. d. l. capite XI. p. 304 - 324. Cur pontifex confirmatione caesaris egebat? BENEDICTINI *in vita Gregorii* libro I. capite VII. FRANCISCVS PAGI *in breuiario pontificum* tomo II. p. 292. 327. CAESAR BARONIVS d. l. ad annum MDXIII. p. 49. Cur Roma paruit imperatoribus Germanicis? Nonne supremo dominio in urbem vsi sunt? NATALIS ALEXANDER tomo III. *historiae ecclesiasticae* p. 319. ANTONIVS PAGI tomo III. *criticae historico-chronologicae in annales C. Baronii* ad annum MDCCCXXIII. II. I. HENRICVS DE BÜNAV parte II. *der teutschen Kayser und Reichs-Historie* p. 372. sq. Cur monetas imperator olim Romae iure suo cudi iussit? idem PAGI d. l. p. 511. Cur PASCHASIVS RATBERTVS *in vita Walae* libro II. capite II. p. 492 opta-

optavit : „ vt Ludouicus pius saecularibus contentus, ec-
 „clesiasticorum vero iurium exercitium reliaqueret antifi-
 „tibus sacris ?

§. CLXXVIII.

Cur Conrado II. regnante pontificalia priuilegia in Ger-
 mania, si caesari ea displicerent, nullius erant valoris, et
 priuilegium, quod abbas Augiae Romae obtinuerat, igne
 iussit cremari, prout HERMANNVS CONTRACTVS ad
 annum CIOXXXII. p. 321. editionis Vrftisanae memoriae
 prodidit ? Nihil erat aliud, quod a pontifice impetrauerat,
 quam ius sacris operandi ornatu, episcopis consueto. Sed,
 quia ignorante caesare hoc adeptus erat praecipui, totum
 priuilegium irritum esse voluit imperator.

§. CLXXVIII.

Quam indigne Albero Treuirensis praesul anno
 CIOCXIII. eiusmodi appellationem ad pontificem tulerit,
 ex his patet. Nam quum Ludouicus Isenburgicus in-
 uito illo praepositus Confluentinus esset creatus, atque Ro-
 mam transcendisset, pontificique Innocentio II. persuasis-
 set, vt litteras daret, quibus sibi dignitatem stabili-
 ret. Perfertur rescriptum pontificis ad Alberonem, qui,
 quum, acceptis de manu canonicorum Confluentinorum
 litteris, legere eas ingreditur, argumenti iniuria tam graui-
 ter exarsit, vt conceptas in frequenti ac illustri confesso,
 abiiceret, ac praeposterum, vt rebatur, imperium, ira
 prius, quam verbis increparet. Vide *antiquitates et anna-
 les Treuirenses* CHRISTOPHORI BROVVERI et IACO-
 BI MASENII tomo II. libro XIII. §. XXXXIII. p. 43

§. CLXXX.

Notissimum quoque est, ad saeculum vsque VIII. Ger-
 manicas ecclesias I. pontifici non fuisse obnoxias, IOAN.
 SCHILTER d. I. capite VI. p. 157. Cur concilia conuo-
 carunt imperatores iisque praesederunt ? Complura huius
 rei

rei testimonia congeffit IO. FRIDER. PFEFFINGER volumine III. *Vitriarii illustrati*.

§. CLXXXI.

Quumque alia sit potestas circa sacra, alia circa profana, sequitur, vt ex hac potestatum distinctione enata fuerit iurisdictionis diuisio. Inde est, vt in Germania sacro ordini nulla in profanis iuris dicundi facultas suppetat.

Pontifex contentus esse potest iurisdictione sacra, siquidem fines eius satis late patent. Nam quum sacris Latinorum praecesset Paullus III. numerus dioecesium, quas catholicas dicunt, summam faciebat 288000. et monasteria ad 44000. numerabantur.

§. CLXXXII.

Probe hoc sensit notauitque DOMINICVS cardinalis TVSCHVS d. I. parte VI. conclusione LXV. p. 40. n. 7. sqq. vbi docet eos laicos, qui in ditione pontificis non sunt, iurisdictioni pontificali non parere, multo magis in caesaris, aliorumque regum ciues, quod ad causas attinet profanas, pontificem omnis expertem esse iurisdictionis. IVSTVS HENNING. BOEHMER in *iure ecclesiastico Protestantium* libro I. titulo XXVIII. §. VI.

§. CLXXXIII.

Quare haec, vti vicariis, ita multo magis extraneis ipsique pontifici deneganda. Nec simile quid legis eius tribuendum erit, sed hi instar ceterorum regionum legatorum forent considerandi.

Inde legatus in Germaniam sine caesaris consensu admittendus non esset, quemadmodum in Galliam pontifex legatum a latere non nisi rogatus a rege vel consensu regis ablegat, *traité de l'autorité des rois de France touchant l'administration de l'église par Mr. TALON* p. 77. Adhaec necesse esset, vt, sicut in Gallia moris est, iuret legatus pontificalis, iusque iurandum scripto firmet, se omnia ad imperatoris arbitrium et ad seruandam libertatem ecclesiarum Germanicarum collarurum. Praeterea opus esset, vt litterae pontificis a conuentu imperii examinentur, suoque ponderentur momento, et, vbi ita videbitur, magno animo et

M

constanti

constanti repudientur. Nec facultas esse deberet legato pontificis, vt sine caesaris consensu expresso quemdam sibi substituatur, qui eius munere fungatur, et, Germaniam egressurus, acta et figilla legationis, itemque numorum fructus, piis causis impendendos, vt in Gallia vsitatum, relinquat. Quin immo Galliae antistites sine regis concessione pontificem appellare nequeunt. TALON d. l. p. 31.

§. CLXXXIII.

Vititur his, quae dixi, praecipuis rex Galliae. Gloriantur Germani de fortitudine maiorum, nihil magis, quam libertatem in ore habent. Sed ratione pontificis nihil fortitudinis Germanicae, nihil libertatis Teutonicae apparet. Vellem inuiderent Germani Gallis suas libertates ecclesiasticas, tunc me spes teneret, fore, vt de iisdem, quibus reuera Galli hodierno die vtuntur iuribus, prout testes sunt grauissimi CLAVDIUS FLEVRY d. l. et DE LARREY *histoire de France sous le regne de Louis XIII.* tomo V. p. 74. sq. tandem aliquando cogitent.

In quam de Germanis opinionem venerit Benedictus XIII. pontifex, narrat IO. GEORGIUS KEYSLER d. l. parte I. p. 606. *er sprach einmahls mit dem Cardinal C. wegen Einführung der bullae vnigenitus in die Römisch-Catholische Teutsche Länder, und als ihn der Cardinal davon abzuführen suchte, mit Vorstellung der vielen Schwierigkeiten, die sich bey diesem Werck finden würden, fuhr der Pabst im Eifer heraus: die Teutschen seyn nur dumme Bestien! Er bekam aber zur Antwort: Die Teutschen würden alsdann erst diese Benennung verdienen, wenn sie den Pabst in allen seinen Anschlägen und Reden vor infallibel hielten.*

§. CLXXXV.

Quae magnum attulerat momentum ad dominatum pontificis, eum incredibili principum detrimento coniunctum, barbaries et offusa bonis artibus caligo, euanuit. Qui densa ignorantiae caligine obcaecati erant Germani, nunc bonis artibus sapientiaeque praeceptis exculti sunt, et tum huius tum superioris saeculi polita satis et elegans doctrina non fert deterrimum scholasticae nugacitatis genus. Quare

Quare principes ignorantiae tenebras contra voluntatem sibi offundi, hodierno die non patiuntur, neque verae politicae scientia in aulis principum inculta est.

I. Ipsi principes, qui vel sacra pontificia profitentur, vel Romanae religionis tenacissimi sunt, probe norunt nugas tricasque affectuum pontificis, qui se huius mancipio et nexu profitentur. Didicerunt reges, in eiusmodi homines quadrare illud MARTIALIS:

Turba grauis paci, placidaeque inimica quieti.
Quae semper miseris sollicitauit opes.

II. Numerus sodalium ordinis Iesu anno MDCLXXVIII. summam faciebat 17655. Anno MDCCXVII. ad 19879. eorum numerabantur. IO. GEORGIUS KEYSLER l. d. parte I. p. 658.

§. CLXXXVI.

Nec alienum ab institutis meis mihi videtur, si haec commemoro, quae de imperatore Carolo V. narrat IACOBVS AVGVSTVS THVANVS *historiarum sui temporis* libro I. p. II. ad annum MDXXIII. „caesar, ut iniuriam sibi a Clemente VII. illatam vlcisceretur, nominis „pontificii auctoritatem per omnem Hispaniam abolet, „exemplo ab Hispanis posteritati relicto, posse ecclesiasticam disciplinam *citra nominis pontificii* auctoritatem ad „tempus conseruari. Haec magnus ille THVANVS.

Vellem in mentem venisset huius BENEDICTO DE BENEDICTIS, qui in libro, quem anno MDLVIII. Bononiae vulgavit, Paullum V. pontificem compellat *viccedum et pontificiae omnipotentiae conseruatorem acerrimum. Ως εν παροδω* notes numerum, quem commemorat apocalypsis capite XIII. vbi commate 18. haec leguntur: „qui habet ingenium computet bestiae numerum: numerus enim hominis est, estque eius numerus sexcenta sexaginta sex „latere in verbis: PaVLo V. VICeDeo. IO. GEORGIUS KEYSLER d. I. parte I. p. 629.

§. CLXXXVII.

Mira profecto rerum conuersio, quod ea aetate, qua barbari erant Germani lingua, et natione, natura et moribus,

bus, maiori iure vsi sint reges, quam nunc, vbi respublica bene est exulta. Carolo M. imperante, rerum sacrarum numero omnes illae adhuc eximebantur res, quae ius imperii et ciuilibus societatis quietem et statum quodammodo attingebant, quales verbi causa matrimonia, conciliorum conuocatio, delicta sacri ordinis hominum et eius generis alia erant.

§. CLXXXVIII.

Antifites etiam ipsi plerisque in locis strenue adhuc pro libertate et dignitate sua contra Romanum pontificem pugnabant. Ipsius vrbis Romae dominus erat imperator, princeps vero ciuium pontifex. IOAN. LAURENTIVS MOSHEMIVS l. c. p. 526.

§. CLXXXVIII.

Ipsis hoc Germanis addere posset stimulum eorumque firmare animum, praesertim si perpenderit, quam anxius animi fuerit pontifex et vehementer sollicitus, antequam difficultates, quae ipsius nocerent auctoritati, superasset concilium Tridentinum, atque de medio sustulisset. Nec facile se adduci pontifex patietur, vt vllum posthac concilium cogat, et in eiusmodi conciliorum discrimen auctoritatem suam et maiestatem temere committat.

Neque existimauerim in Germanorum laude id fore ponendum, qua ipsos extulit ANGELVS PETRICCA l. c. p. 783. quod ab omni tempore, quo pontificia sacra ibi vigerunt, Romanae Petri cathedrae obsequentissimi exstiterint. Monuerat vero antea p. 782. Germanos mores habere simplices, nec amicitiam eorum fucosam esse nec consuetudinem fallacem.

§. CLXXXX.

Qui autem historiae sacrae vel leuiter periti sunt, sciunt, pontifices saeculi VIII. et insequentium, omnia iura diuina et humana conculcare haud esse veritos, atque nihil diligentius curauisse, quam vt male partam potestatem suam omni ex parte munirent, supremumque totius orbis
Chri-

Christiani imperium sibi arrogarent. Et hoc impium et legato Iesu Christo indignum consilium miser et perturbator utriusque orbis status multis modis adiuuit. Interea imperatores, reges et principes nouam hanc seruitutem detestatos esse, docet IO. LAVR. MOSHEMIVS d.l.p. 559.

§. CLXXXI.

Quid est, quaesumus te, lector, quod reges de constabiliendis imperiis suis vnice solliciti sint? vt praesulem Romanum beneficiis et honoribus sibi conciliandum statuunt? quia populus ex episcoporum nutu, episcopi ex eius, qui rem sacram Romanorum gubernat, voluntate pendent. Saeculo quidem V. per imperatorum desidiam et exhaustas vires in occidente Leo Magnus pro cathedrae suae auctoritate fortiter ac feliciter propugnare coepit.

§. CLXXXII.

Nihilo tamen fecius saeculo VI. irritam putabant sine consensione regis Italiae aut imperatorum factam lectionem pontificis. Idemque leges de rebus sacris ferebant, sacri ordinis homines in ius vocabant, concilia cogebant. IACOBVS BASNAGE *histoire de l'eglise* tomo I. p. 381. sq. Pontifices maiestatem eorum demisse venerabantur, nec adhuc omnem adeo pudorem ex animis eiecerant, vt rerum humanarum dominos sibi esse subiectos, existimarent. Vide quae ex Gregorio M. collegit IOANNES LAVNOYVS *de regia in matrimonium potestate* tomo I. *operum* parte II. p. 691. sq.

§. CLXXXIII.

Quis itaque temerarias illas ad tribunal Romanum prouocationes vilo modo probare poterit, praesertim si ponderabit, quod iam CLAVDIVS FLEVRY (§. LXIII.) aliique Romani coetus aseculae ingenue fassi sunt, eas e vafricie sigmentisque potissimum emanauisse et effloruisse. Enimuero antiqua documenta, epistolas, foedera, concilia, et eius generis alia, per nefarios quosdam homines saeculo

VIII. pontifices confingenda curauerunt, ex quibus commode Romanae cathedrae veterem maiestatem et inmensam potentiam contra importunos eius hostes demonstrarent.

Inter haec commenta veterum pontificum decretales, ut vocantur, epistolae primo fere loco sunt, quas obscurus quidam nebulo, qui pro Isidoro Hispalensi putari voluit, ab aula Romana sine controuersia impulsus, ex ingenio suo conscripsit, quod ipsi pontificis affectatores, quotquot sani sunt, negare audent, 10. FRANCISCVS BVDDEVS *isagoges ad theologiam* tomo II. p. 762. Quin etiam ipsos hodie Romanos pontifices eorum pudet epistolarum, PETRVS CONSTANTIVS *in prolegomenis ad epistolas pontificum* p. cxxx. sq. Nemo non videt huiusmodi epistolas, quas vulgo decretales vocant, quaeque vetustis tribuuntur pontificibus, saeculis eruditis, edi pro genuinis et authenticis nullo modo potuisse. Iis tamen imperitis hominibus persuasum est, iam inde ab initio Christianae religionis ius fuisse episcopis Romanis, leges vniuerso orbi Christiano ferendi.

§. CLXXXIII.

Ex quo factum est, ut istis fallaciis, quum ea aetas superstitio et ignorantia regeretur, appellationum ius sibi acquisuerint pontifices. Nec desunt illius aetatis viri graues, qui mature tendiculas regibus structas senserunt, 10. LAURENTIVS MOSHEMIVS l. c. p. 561. Nec exstitisse praesules, praesertim Transalpinos, eosque non paucos compertum est, qui inmensam pontificis potentiam, tacite licet et dissimulanter, iniquo tamen ferant animo. Atque id in Tridentino in primis concilio apparuit.

Ipsorum etiam praesulum tanti non interest, eos in fide ac potestate pontificis manere. Nam etiamsi ab huius imperio se subtraxerint, non est tamen periculum, ut in ditionem ciuiliam magistratuum plane sint venturi. Atque id si eueniret, salutem suam ac dignitatem sine eius, cui subiecti imperio essent, ope et praesidio tutari se nullo modo posse, sine causa metuunt. Quamuis itaque Germanici episcopi, se minima malorum elegisse putent, inde tamen calamitatum sementis ad iura ipsorum debilitanda itemque ad regum et principum potestatem diminuendam est facta, PETRVS CONSTANTIVS l. c. p. cxxvii. sq. IOANNES LAVNOYVS d. l. p. 794.

Interim

Interim si quis praesulum animo secum voluat, complures esse, illosque magni nominis viros, qui auctoritatem potestatemque episcoporum ex solius Dei gratia fuisse proxime enatam, nequaquam vero praesules illam debere pontifici, testificati sunt, (quos nominatim appellauerunt FRANCISCVS SCHMIER l. d. libro I. tractatu V. capite III. §. III. p. 485. n. 14. et IO. FRANC. BESSEL in *dissertationibus ad ius publicum Romano-eccelesiasticum* p. 291. n. 2. adde ADAMI IOSEPHI GRENECK. *examen iuris canonici* libro I. titulo XXXIII. p. 158. LVDOVICVM ENGEL. d. l. titulo XXXIII. §. V. p. 225. n. 34.) res erit decisu facilis, quod pro- uocationis ad pontificem fundamentum omnino corruat.

§. CLXXXXV.

Ex quibus demum efficitur, Romanum antistitem ta- lem olim non fuisse, qualis est hodie. Testem habeo ma- gnum illum academiae Parisiensis cancellarium, Ioannem Charlerium de Gerson, anno cio cccc xxviii. fato fun- ctum, quem in sanandis pontificatus Romani morbis assi- duum fuisse, accepimus.

„Is vero annatas illas, inquit, furta et latrocinia Romanae ec-
„cliae esse in decrementum omnium bonorum spiritualium ecclie-
„siae: quae solebat esse curia spiritualis, iam FACTA est mun-
„dialis, et peior in moribus et factis ciuilibus, quam alia curia
„saecularis.

§. CLXXXXVI.

Et constat eos, qui mentis sunt sanae, et haud adeo pau- eos, qui ipsius Romae aut in Italia viuunt, non credere, pontificem esse orbis terrarum dominum, tantumque ce- teros reipublicae sacrae et ciuilibus gubernatores auctoritatis et potestatis habere, quantum ille habere eos, patitur. Quis sibi persuadebit aeternam esse hanc regulam, qua putant, antistiti, qui rebus Latinorum praest, non modo faculta- tem esse sacra munera et beneficia conferendi, verum etiam reges et principes imperiis exuendi?

§. CLXXXXVII.

Si itaque ex mente asseclorum pontificalium verum est, pontificem antiquis temporibus iam fuisse vicarium Christi; atqui saeculum VIII. est propius institutis aposto-
lorum;

lorum ; inde consequitur , vt eo tempore pontifex instituta Christi coluerit et secundum haec vixerit. Deinde ex his cogitur , pontifices saeculi VIII. fuisse aut veros vicarios, aut tales non existisse. Si prius affirmaueris, aequum est, vt imperatori restituant, quae ea aetate fuerunt iura imperatoria. Sin posterius statuere atque temporum iniuriam praetexere malles, necesse est, vt imperfectum et non omni ex parte absolutum Christi vicarium animo concipias ; qualis omnino ille foret, qui talis esse posset, qualis esset re ipsa, siue, vt philosophi loquuntur, potentia quidem, sed actu non esset talis ; id quod auctoritatis eiusmodi vicarii omnino refragaretur. Sin denique concedere velles, saeculo VIII. pontificis auctoritati defuisse nihil ; habebis ex tua opinione, perfectum et verum Christi vicarium, eritque talis, tametsi caesar et imperium laborant, vt status priorum temporum amissaque iura postliminio redeant.

Qui HENRICI DE BÜNAV *historiam imperii Germanici* parte III. p. 78. aliaque ponderat monumenta fide digna, ille animaduertet pontificem paruissse Carolingis, et assessorem fuisse iudicii, a caesare Romae exerciti.

§. CLXXXXVIII.

Eodem profecto iure parique successu, quo Galli, adhuc de libertate suarum ecclesiarum laborarunt, id agere possent Germani, si vellent, et libertatem ecclesiarum studiosissime diligentissimeque curare, non tam arduum foret negotium. Venit mihi in mentem illius, quod Galliae orator Coeuve anno MDCCXXI. quum Ludouicus XIII. Guisium, patrem purpuratum, in custodias dedisset, atque pontifex, vt rex de admisis doleret (poenitentiam ad cautelas vocant) vellet, respondit : le Roi mon maitre ne se soumettra jamais au jugement d'un pareil tribunal. Sa Majesté ne prend point l'Empereur (Mathias) pour son modele. *Histoire de Louis XIII.* par MICHEL LE VASSOR parte III. p. 55.

§. CLXXXXVIII.

§. CLXXXVIII.

Admirandum sane est reipublicae Venetae studium libertatis contra pontificem, si iura ipsorum sacra hic inuadit. Docetque hoc *l'histoire du gouvernement de Venise par le Sieur AMELOT DE LA HOVSSAIE*, vbi p. 146. haec leguntur: *n' y aiant point de prince en Italie qui sou- tienne mieux sa dignité, que la Seigneurie de Venise, comme il n' y a quelle aussi en Europe qui a exclus les ecclesiastiques de la participation du gouvernement civil.* Ideo nullam ad pontificis legatos appellationem ferunt Veneti, idem l. c. p. 396.

§. CC.

Equidem peruelim, Germanos memores esse eorum, quae Iacobus I. Angliae rex contra pontificis molitiones ad totius Europae summos scripserat imperantes. Proferam illa stilo MICHAELIS LE VASSOR d. l. parte I. p. 88. Re- veillez vous, il en est temps. Il s'agit de l'interêt commun de tous les souverains. Un ennemi redoutable et opiniatre sappe insensiblement tous les fondemens de votre autorité. Si vous n'agissez pas de concert pour arre- ter les nouveaux progrès qu'il fait tous les jours, vos droits les plus incontestables seront bientôt usurpez. Celui qui m'attaque aujourd' hui, se declarera demain contre vous.

§. CCL.

Ceterum optarem ego, vt mentibus illorum, qui vi- cariorum siue, vt audiunt, officialium iurisdictionem, in caussis ciuilibus, et appellationes ad aulam Romanam etiam atque etiam commendant, memoria eius rei sit infixæ, de qua iam suo tempore conquestus est OTTO Frisingensis libro VII. *chronicorum*, in prologo: „regni quippe viribus „ac beneficentia regum exaltatam et dilatatam nemo am- „bigit ecclesiam - - - videntur tamen SACERDOTES „CVLPANDI per omnia, qui regnum suo GLADIO, quem „EX REGVM habent GRATIA, ferire conantur; nisi for- „te Dauid imitari cogitent, qui Philistaeum primum virtute „Dei prostrauit, postmodum PROPRIO GLADIO iugulauit.

N

§. CCII.

§. CCII.

Interim labor est inanis ABRAHAMI BZOVII qui *de pontifice Romano* capite XVII. p. 138. sqq. prouocationem ad pontificem in numero fidei caussarum posuit, quia vt capite XXII. p. 243. sqq. garruiuit, pontifex esset iudex de controuerfiis, de fide ortis. Rectius CAIETANVS apud AMBLOTVM d. l. p. 159. „Clare patet, ait, quod Christiani non sint papae subditi absolute quoad omnia, sed li- „mitate quoad spiritalia.

§. CCIII.

Tametsi pontifex LVDOVICVM MAIMBURGIUM e sodalitate patrum Loiolitarum extrudi iussit, quod libellum conscripserat: *traité historique de l'etablissement et des prerogatiues de l'eglise de Rome*, itemque in LVDOVICVM ELLIES DV PIN pontifex fuit contumeliosus, et cum his increpuit verbis, esse illum *nequioris doctrinae hominem, et temeratae pluries apostolicae sedis dignitatis reum*, quoniam *dissertationes de antiqua ecclesiae disciplina* foras edidisset; attamen veritatis laudem tribuunt his duumiris viri et candore et prudentia et ratione praediti.

Quum proinde principio rerum Germani, inque primis eorum reges supremum libertatis etiam in sacris, posteaque in hac felicitatis fastigium occupauerint; mirum, ac, nisi res ipsa id loqueretur, vix credibile videatur, ipsorum postea res eo vsque exulceratas ac prolapsas fuisse, vt durum atque humile adeo seruitutis pontificiae iugum subierint. Tantoque igitur maius et illustrius prouidentiae ac benignitatis diuinae est munus, quod, emendata nunc et purgata religione, meliorem simul nitidioremque faciem tum res iudiciaria Teutonum, tum libertas ecclesiarum Germanicarum induerint.

GVNTHERSVS

libro VI. *Ligurini* versu 607. sq. p. 614.

apud IVSTVM REBERVM:

Debita pontifici faueat reuerentia: regnum
Legibus antiquis et prisco more regatur.

155053

8

AB 155053

KL 468 nd

B.I.G.

Farbkarte #13

27

AE
M ECCLESIA RV M
AR V M
AE
ROMANO
LLATIONES
S SVPREMVM-
ROMANVM
VOCANT
FRANDVM
CLXIII ET CAPVT XIII
CAROLI VI.

ICENTISSIMO
E AC DOMINO
IO
HENRICO
CLIVIAE MONTIVM
COMITE SAYNAE
II RELIQUA

DE
IO ESTORE
AE DVCVM CONSILIARIO
IO CVRIAE PROVIN-
ET SCABINORVM
SSORE
PONE T
ENTIAE STUDIO HONO-
ORVM OBTINENDIS
R
OCC XXXXI.
ARDVS NIES
PHALVS.

CROEKERIANIS.

